

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 47 (11004) хемис 25–ноябрь, 2021–йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Образованидин йис яз малумарнава

Дагъустанда 2022-йис образованидин яз малумарнава. Идан гъакъиндай Дагъустан Республикадин Къил Сергей Меликова региондин руководителдин къвал гъай илимдин ва образованидин рекъяй Советдин заседанидал малумарна. Ам 23-ноябрдиз Дагъустандин хуьрун майишатдин университетда къиле фена. Талуьк тир Указдал къул ч'лугунва. Идахъ галаз алакълу яз, РД-дин Къили талуьк къуллугъ чийрал тамардай къвалахрин план туйкъуьрун, тешкилувлин комитет арадал гъун (адак гъукумдин вири хилерин органдин, илимдин, образованидин, жемиятдин векилар акатда) тапшурмишнава. “Образование ва илим галачиз, кардин гъавурда авай пешекарар авачиз, чавай са жуьрединни стратегияр уьмуьрдиз кечирмишиз ва виликди физ жедач”, - лагъана региондин Къили.

Советдин заседанидал веревирд авур къилин темайрик 2030-йисалди РД-да образование вилик тухунин концепция ва республикадин образованидин организацияр тербиядин къвалах тешкилулн квай. 2030-йисалди Дагъустан Республикада образование вилик тухуниз талуьк концепциядай рахадайла, республикадин Къили къейдна хъи, ам бинедилай РД-дин 2024 ва ахпани 2030-йисаралди яшайишдинни экономикадин рекъяй вилик тухунин стратегиядихъ галаз къадайвал таъминарна къанда. Лугъун лазим я хъи, акъалтзавай несилдиз гузвай образование лап виниз тир еридинди ва образованидин идарайрин ракарар виридаз ачухбур хъана къанда.

“Чна и крарин менфятлувал хкаждай къвалах идара ийидай дуьзгъун механизм арадал гъун лазим я. Президент Владимир Путина малумарайвал, уьлкведин ви-

ри школяр капиталнидаказ ремонтдай программа герек я. Чунни гъа идалай эгечна къанда. И кар патал материальный базани тешкилулн лазим я. И месэладай Дагъустан са т'имил вилик фенва. Гъик' лагъайт'ла, чна эцигунрин капиталный ва адетдин ремонт ийидай образованидин объектриз талуьк сад тир концепция арадал гъанва. Капиталнидаказ ремонт авунин къвалахар чна анжах электросетар, къавар, дак'ларар дегишаруналди акъалт'ларзавач, аялрин зигъин артухардай “Точки роста” арадал гъидай шарт'лар яратмишнава”, - лагъана С.Меликова.

Илим вилик тухудай шарт'лар тешкилуниз талуьк яз С.Меликова къейдна хъи, милли максадар вилик тухузвай илимдин проектриз сифте нубатда куьмекни гана, рехъни ачухна къанда. Илимдин ва образованидин хиле алай вахтунда кар алай месэляяр рекъемрин технологияр ишлемишун я. Абурукай авай менфятлувал чаз пандемияди ачухна. Идакай гъар са макъамда хийирни къачун лазим я. Гъа са вахтунда региондин Къили Дагъустанда стратегиядин макъсадар уьмуьрдиз кечирмишдай алакълунар авай инсанар майдандиз акъатзавайдакайни лагъана.

Сергей Меликова, образованида ва илимда активвал къалурдайвал, жегъилриз галайвилердай къайдаяр арадал гъуникайни лагъана. И кар фикирда аваз, РД-дин Къили жегъилар илимдал машгулардай гъевес хкажун патал грантдин къадарар махсус указдалди артухарнава. Гъак'ни жегъил алимирз т'вар янавай стипендияр гунин гъакъиндай тапшурмишнава.

“Ибурухъ галаз сад хъиз чна 2022-йисан 1-январдилай студентрин ва аспирантрин стипендияр хкажзава. Талуьк Указдал къул ч'лугунва. Республикадин вузра кел-

завай студентрин 1 агъзурдан чкадал 3 агъзур ва аспирантрин 1,5 агъзурдан чкадал 5 агъзур манат стипендия агакъда. Москвада, Санкт-Петербургда келззавай Дагъустандин студентрин стипендиярни 5 агъзур манатдал къван хкажнава”, - хабар гана региондин Къили.

Сергей Меликов чирвилер ва тербия гунин къвалахдик аялар чебни кутуникай рахана. РД-дин образованидин ва илимдин министерстводин къвалав 20 кас студентрикай ва школьникрикай ибарат тир совет тешкилнава. Менфятлу, чпин рик' алай крарал машгул хъун патал аялриз алава шарт'лар тешкилна къанда. Виниз тир еридин образование Дагъустан вилик тухудай зурба такъат я. Ам гъик' ишлемишдат'ла, гъадалай чи пакадин йикъан нетижаярни аслу жеда, гъак' чи аялрин ва уьлкведин жележегни, - лагъана С.Меликова.

РД-дин образованидин ва илимдин министрдин везифаяр вахтуналди тамарзавай Яхъя Бучаева 2030-йисалди образование вилик тухунин концепциядихъ галаз танишарна. Министрди малумарайвал, 2022-йисан сентябрдиз республикада алакълунар авай аялар жагъурдай ва абуроз куьмек гудай “Альтаир” (образовательный “Сириус” центрадин моделдиз ухшар авай) центр кардик кутадайвал я.

Заседанидал Дагъустандин Къили РАН-дин Дагъустандин ахтармишунардай центрадин илимдин къилин къуллугъчи Ибрагъимхан Камилова Дагъустан Республикадин вилик лайихлувилерай “Жуьртлу зегъметдай” медаль ва Каспийск шегъердин 2-нумрадин юкъван школадин 11-классда келззавай Саид Азизов (адакай “Сбербанк” ПАО-ди тухвай международный конкурсдин гъалибчи хъана) чухсагъулдин диплом вахкана.

Нумрадай к'ела:

МЕДЕНИЯТ

Музыкадин алемда нурлу чирагъ

Мегъамед Азизхановича Дагъустандин пешекарвилн музыкадин искусство вилик тухуник еке пай кутуна. Адан яратмишуна къилин чка симфониядин эсерри къазва. И жигъетдай ам гъаф къадар конкурсрин ва фестивалрин лауреат хъуни адан виниз тир устадвал къалурзава. Чна винидихъ къейднавайвал, ам къве сеферда Дагъустан Республикадин Госпремиядин лауреат хъана.

► 4

ЖЕМИЯТ

Эвезиз тежедай к'анивал

Дишегъли! И гафуни чи фикирдиз дидени, вахни, уьмуьрдин юлдашни, рушни, свасни... гъизва. И гафар вири рик'из хушбур, милибур, руьгъ кутазвайбур, к'евяй акъудзавайбур, бедендиз къуват гузвайбур я. Гъа са вахтунда гъар гафуна багъривилин, к'анивилин, гъейранвилн, вафалувилн, къешенгвилн гъиссер, лишанар, рангар ава.

► 6

ОБРАЗОВАНИЕ

Пешедал ашукъди

Ктабар к'елунин карда къилинди ам я хъи, жегъил касди дуьз нетижаяр хкудун важиблу я, абур рик'ел хвена к'анда. К'елиз аял пуд йисалай вердишарун хъсан я. Сифте ч'ехибуру аялдиз, къудалди вилик, ктабар ван алаз к'елда. Ахпа адавай к'елай шейиникай суьгъбет авун т'лалабда.

► 8

САГЪЛАМВАЛ

XX асирдин т'егъуьн

...Дагъустанда 3 агъзурдалай виниз агъалийрик ВИЧ (СПИД) азар къайди тестикъ хъанва. Пешекаррик къурху кутазвай кар мадни ам я хъи, ибур дуьм-дуьз делилар тахъунни мумкин я, гъик' лагъайт'ла, ВИЧ квани-квачни ахтармиш, яни махсус тест вахкун тавунмаз, сифтедай, гъатта 10-12 йисалдини ада вичикай сак'ани хабар гузвач.

► 9

ХАБАРАП

Рекъерин “агъаяр”

Статистикадин делшар гъисаба къурт'ла, алай йисан сифте къилепай инихъ 10 вацран муддатда Россиядин рекъерал улакърихъ галаз алакълу бедбахтвилн дуьшуьшрикди 12 агъзур кас къван къена. Рекъерал 109 агъзур ч'лур агъвалат арадал атана.

► 12

ХАБАРАП

Цийи миск'ин

Мукъвара Ст'лал Сулейманан райондин Асалдхуьре цийи миск'ин ачухна. Бубайрилай ирс яз амукънавай миск'индин дарамат ачахънавай, тухък'уьрдай гъалда амачир. Г'ла, шукур хъурай Аллагъдиз, Исламдихъ ва халкъдихъ рик' кузвай мусурманар себегъ яз, Асалдхуьре вири шарт'лар авай миск'ин арадал атанва.

► 16

Мубарак

Казим КАЗИМОВ

Хайи халкъдин руьгъдин гуьзгуй!
Къе 100 йисан сувар я ви.
Вал алай а пак твар лезги,
Гьам жигер, гьам лувар я ви!

Мад асирриз лув це вуна!
Шад асирриз лув це вуна!
Мадни мягкем хурай лувар,
Халкъдин шадлух сувар хурай!

“Лезги газетдин” - виш йис

Гьажнагъа МЕГЪАМЕДШЕРИФОВ,
“Семафор” газетдин къилин редактор

Шарвилдлай алатайла,
Вун лезгийриз хьана даях.
Гьар хемисдиз вун хтайла,
Жезва лезги хуьрер уях.

Виш йисан а гурлу зегьмет,
Гьакла фенач, чаз я малум.
Агалкунриз ганва къимет,
Ачух я чи фикир-фагьум.

Жавагьир я гьар са нумра,
Тарихрин севт къилихдаваз.
Четивилер къваздач хура,
Ватанни халкъ рикле аваз.

* * *

Адиширин ЯЛАХЪВИ

Лезги газет, вун чи девлет,
Тамам я ви виш йис, гьелбет
Гьар са ви гаф юкьуз-йифиз
Келзава чна гьар хемисдиз.

Лезги газет - вун - чи дамах,
Чаз гьамиша герек я вун.
Хайи чилин михьи булах,
Лезги халкъдин дирек я вун.

Чи бубайри келай газет,
Хтулри къе ийизва гуьзет
Макьалани шир, суьгьбет
Багъа я чаз, Лезги газет!

Кваллин мешреб

Райсудин НАБИЕВ

Заз чи бубайрин камаллу мисалар, абурал амал авун ва масабурозни абурукай ихтилат авун гзаф кланда. Абур фадлай чи члала ава, я куьгьнени жедач, я - къуватсузни. Бубайрин са мисалда лугъузвайвал, гьар са кардиз вичин кутугай вахт ава. За и мисал рикел хун дуьшуьшдин кар туш. Гьикл лагьайтла исятда “Лезги газет” хьидай вахт я. Ни и кар авунватла, чеб сагьрай, ни газурвал ийизватла, пакадал вегьин тавуртла, хьсан жеда. Газетдин чинилай “Лезги газет” - гьар са кваллиз! гафар - эвер гун келай гьар са кас и кардик вичин пай, къуьн кутаз чалишмиш хьана кланда.

...Гуььрметлубур, эвер гун чун гьар сад патал я! Яргьал вегьемир. За и эвер гун акур пакадин юкьуз, Кьасумхуьруьн почтадиз

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 24-ноябрдиз Дагъустанда коронавирус ака-тайбурун къадар 60 179-дав агакьнавай. Эхиримжи юкьуз коронавирус акагай 210 кас дуьзддал акьудна.

Гьа са вахтунда духтуррилай начагь хьайи 55 415 кас (эхиримжи юкьуз - 202) сагьар хьийиз алакьнава. Санлай къачурла, республикада 3 262 815 кас ахтармишнава. 3564 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), квалера ава. Дагъустанда коронавирусдик 2904 (эхи-римжи юкьуз - 8) кас къена.

Тебрикар

Шарвилдиз эвера!

Сардар АБИЛ

Ша, лезгийар, къарагь квачел,
экъеч! шегьре кимерал,
Шалбуз дагьдин куквал экъеч!
гьвечи-чехи синерал!
Эрзиманар къилиз акъуд,
душман къуна ракъара,
Бес жезвачтла къуват даим,
Шарвилдиз эвера!

Бубайрин чи руьгьни намус хуьзва чна
риклера,
Къезвай несил дамахдивди къекъведайвал
рекьера!

Дидедин нек рикел хвена,
Ватанни хуьз женгера,
Къуватар бес тежезвайла,
Шарвилдиз эвера!

Гьажи Давуд, Етим Эмин, Сулейман чи -
ивиррин,
Мадни тварар къаз хъжеда лезги халкъдин
девррин!
Чални тарих, эдебият жавабдарлу
гьиссера,
Хуьн, лезгийар! Тежез хьайтла,
Шарвилдиз эвера!

Илим-зигьин, келун-кхьин, акьулдин гьуьл -
къилера,
Савадлувал яракь хьиз я камаллуьрин
гьилера!
Афериндин гел амуькда, чун къекъезвай
рекьера...

Тур гваз къведай кас хьайитла,
Шарвилдиз эвера!

Пайдах азад Лезгистандин дуьньядиз хуьй
ашкара!

Чал сад хурай, кар сад хурай,
сад-садаз яз бакара!
Дерди - гьални, мехъерни мел
хуьре-квалеле эзбера,
Шад мярекат къурмишдайла,
Шарвилдиз эвера!

Зун лезги я - Сардар Абил, квехъ галаз
икл рахазвай,
Лезгистан чи сагь жедайдахъ зун келелай
агъазва!
Самур вацун къве патани, чара тежер
хуьрера,
Фикир-хиял сад хуьн патал
Шарвилдиз эвера!

Гь.Ш.Рустамов

И йикъара чав чулав хабар агакьна: яргьал йисара Мегьарамдхуьруьн райондин Ярагь-Къазмайрин хуьре яшамиш хьайи лезги хва, халкъдин хийирлу гзаф крарин къиле акъвазай, абур виликди тухуз, вири жуьрейрин мумкинвилер жагьуриз хьайи общественно-политический деятель, Дагъустандин лайихлу экономист, Дагъустандин муршид, шейхерин шейх Ярагь Мегьамедан фонду-нин председатель Гьажибуба Шихмура-дович Рустамов рагьметдиз фена.

Гь.Ш.Рустамов 1937-йисан 3-сентя-брдиз Мегьарамдхуьруьн райондин Ярагьрин хуьре дидедиз хьана. Школа куьтягьна, ам Хасавюртдин хуьруьн майишатдин техникумдиз гьахьна. Анаг яру дипломдалди акьалтарна, Дагъус-тандин хуьруьн майишатдин институт-да бухгалтер-экономистдин пешедай келунар давамарна.

1970-йисалай ада вичин вири уьмуьр чи республикадин экономика ви-ликди тухунин кардиз багьишна. Хейлин йисара республикадин Госагропромда, хуьруьн майишатдин министерствода жавабдар къуллугьар бегьемарна.

Алатай асирдин 80-90-йисара Гь.Рустамовакай вичин Мегьарамдхуь-руьн района “Магарамкентский”, ва “Яру гьед” совхозрин директор хьана. Бажарагьлу тешикатчида а майишатар чешнелубуруз элкьуьрна, хуьрерин яшайишни гьакьван виликди тухванай.

1997-йисалай Гь.Рустамов ял яза-вай. Амма халкъдин ва обществодин хийирлу кравивай ам къерех хьанач. Хейлин йисара адакай РСФСР-дин Вер-ховный Советдин депутат Сабир Къех-лерован куьмекчи хьана. Гьа йисара ада

Докъузпара район арадал хкуник, аран-дин чилер дигидай целди тагьминардай Самурдин акведук туькьуьрун кардик пай кутуна.

Лап еке квалала ада Ярагь Мегьаме-дан ирс чи несилрив ахгакьарун патал тухвана. Ярагь-Къазмайрин хуьре чехи муршиддин юбилей тухунин, ана аваз-золей ачухунин, муршиддин сур авай Гуниб райондин Сугьратл хуьруьхъ га-лаз Ярагь-Къазмайрин хуьруьн стхави-линни хванахваллин алакьаяр тайина-руннин, Ярагь Мегьамедан ирс - адан гьилин кхьинар чапдай акьудна, халкъ-див ахгакьарунин ва маса крариз вичин вири мумкинвилер багьишна.

Рагьметлудан риклик хьийидай крар гзаф кумай, амма ажал инсафуз я.

Чна рагьметлудан хизанриз, мукь-ва-къилийриз, дериндай хажалат чуьгу-нивди, башсагьлугьвал гузва.

Гьажибуба Шихмурадович Рустамо-ван экуь къамат чи рикелай садрани алатдач.

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН”
редакциядин коллектив.

Гь.М.Юсупов

И йикъара чав пашман хабар агакь-на: Дербент шегьерда, бедбахтвилин дуьшуьшдик акатна, пудкъад йисалай виниз вичин уьмуьр акьалтзавай несил-диз чирвилер, тербия гуниз бахш авур муаллим, милли эдебиятдал, члалал рикл алай, инсанриз гзаф хьсанвилер авур камаллу усави агьсакьал Гьамзат Мегьамедгьадиевич Юсупов 85 йисан яшда аваз рагьметдиз фена.

Гь. Юсупов 1936-йисуз Кьурагь рай-ондин Усарин хуьре къуллугьчидин хи-занда дидедиз хьана. Аялвал Ватандин Чехи дяведдин йисарал ачалтай Гьам-затаз каш-мекьни, дердисервилерни, зегьметдин “дадни” акуна. Адаз тамам-диз я аялвал, я жаванвал акунач. Сиф-тегьан школа хуьре, ирид лагьай класс Гелхена куьтягьай гадади 8-9-классар Тпигьа келна. 18 йис хьайила, дахди адаз мехъерарна. Са йисалай (1955-йис) жегьил Советрин Армиядиз тухвана. Ина адан къилел гуьзлемиш тавур дуьшуь-шарни, агьвалатарни атана. 1956-йисан зулуз аскер Венгриядин вакъийарин иш-

тиракчи хьана, ягь-ягьунрик акатайла, Гьамзатан къилихъ гуьлле яни, снаряж-дин клус яни галукьна. Ам вич вичел алачиз Ватандиз хкана. Са шумуд вац-ра госпиталра къилин къаллагь сагьар хуьвурла, Юсупов кваллиз ахъай хуь-вуна. Ам виклегьдиз уьмуьр давамару-нив, хизан хуьнив эгечина. Хуьруьн би-блиотекадани кваллахиз, Дагъустандин госуниверситетдин тарихдин факультет акьалтарна. Ахпа юридический факуль-тетни куьтягьна.

Гьамзат Юсупова къве йисуз Квар-далрин, ахпа Укузрин хуьруьн, къве йи-суз Аладашдин школайра кваллахна. Ахпа Маллакент (Арабляр) хуьре квал-югь кутуна. Инани педагогвилин кваллах давамарна. Дербентдин социально-пе-дагогвилин университетдани студентриз тарихдай, праводай лекцияр келна. Гьакьсагьвилин кваллах Дагъустандин Верховный Советдин Президиумдин, ВЛКСМ-дин Дагъустандин обкомдин гьуьрметдин грамотаяр, Соцсоревнова-нида гьалиб хьайивилин знак гуналди къейдна.

Уьмуьрдин юлдаш Къизбикедихъ галаз ада бахтлу уьмуьр кечирмишна, ва цуд аялди зегьметдин, ахлакъдин дуьзгуьн тербия гана. Аглагьдин патай шаирвилин пай ганвай касди къилди амуькьай легъзейра рикляй къезвай царар ширири элкьуьрна ва “Балайриз пишкеш” твар алай ктабни акьудна. Кьвед лагьайдини гьазурнавай Гьамзат муаллимди, амма туькьуьл дуьшуьш-ди вири куьлухъ яна. Гьамзат муаллим-дин экуь къамат ам чидайбурун риклера гьамиша амуькда.

Чна чи газетдин дуст, умудлу даях, Махачкъала шегьердин Советский рай-ондин администрациядин къилин заме-ститель Сабир Гьамзатовичаз ва вири багьрийриз, мукьва-къилийриз, дерин-дай хажалат чуьгунивди, башсагьлугь-вал гузва.

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН”
редакциядин коллектив.

Абдулафис ИСМАИЛОВ

ИМУКЪВАРА за "Свободная пресса" интернет-изданидай рикл тлардай, ажугламишдай члуру са хабар келна. Гьахь лагьайтла, эвелдай са тлимил шаклу хьана. "Жеч, - фикирна за, - ибур тапарар я. Государстводин идара тир "Росгосстрахди" ихьтин акьалтлай ягьсузвиллиз рехъ гудач. Тапарар я". Амма "Свободная пресса" тапарардай сайт туш. Инсанри адаз ихтибарзава. Ахпа, фикирзава за, кье гьа государстводинбур я лугьузвай идарайра кваллахзавай бязи инсанри идалайни бетер ягьсузвилер ийизвайди чаз гьар юкьуз аквазва эхир.

Интернет-изданиди хабар гузвай гьакьикъат ихьтинди я. Авторди кьхизвайвал, 2019-йисан ноябрдин вацра Подмосковьедин Солнечногорский райондин "Поварово" станциядал бедбахтвиллин дуьшуьш хьана: яш бегьем таханвай гада, ракъун рекьелай элячидайла, поезддик акатна. "Ласточка" электрчкади ам са шумуд цуд метрдин яргьаз гадарна. Гада телеф хьана.

Дидедиз авай са аял. Хизан патал зурба мусибат. Поселокдин вири агьалийри яс члуруна. Авайни авачир са веледдикай магьрум хьайи диде гьам-хажалатдик кьилиз эсер ягьайди хьиз хьанвай.

Ягь-намусдин чкадал пулни девлет? Виже кьведач

Са тлимил вахт алатна. Хажалатди кьурзузавай дидедин патав "Росгосстрах" компаниядай итимар атана. Абуру яса авай дидедиз лагьана хьа, куь гада вич тахирлу яз поезддик акатна. "Ласточкадиз" зиян гана: са вуч ятлани эчякь, кьвечил хьана, са вуч ятлани хана. "Росгосстрахда" страховатнавай поезд ремонт хьувуниз 400 агьзур манат пул акьатна. Харж хьанвай пул тахирлу терефди чкадал хана кланзавайди я. Гьавилляй кьуне (авай са веледдикай магьрум хьанвай дидеди) 400 агьзур манат "Росгосстрахдиз" вахце. Гуьгьуллудаказ вахкун тавуртла, суддиз гана вахчуда. И члуруз вахкана кланзавай пулдин кьадр 25 процентдин артух жеда.

Гьаклани дарвилелди кьил хуьзвай хизандиз чара хьанач, маса гуз жедай шейэр маса гана, буржар кьуна, лагьай кьадр пул "Росгосстрахдин" счетдиз яна.

Алатат жедай кар яни? Инсан икьван инсафсуз, инсансуз хьун, бедбахт хьанвайдан язух татун?

Гьахьлувилин терефдал алай общественностдин векилриз ихьтин инсансузвилекай хабар хьайила, абуру кьал кьачуна, четин гьалдиз аватнавай хизандиз куьмекар гуз эгечина. РФ-дин Госдумадивай куьмек гун тлалабна. И члуру, инсансузвиллин, ахлакьдихь галаз кьан тийидай дуьшуьшдикай прессада гегьеншдиз веревирд авуна.

Ингье гила, а дуьшуьшдилай инихь кьве ийс алатайла, "Российская газета" газетди (31.10.2021-й.) хабар гузвайвал, "Росгосстрах" компания телеф хьанвай аялдин дидедиз 400 агьзур манат пул элкьурна вахкунал рази хьанва. Амма идарадин юристри лугьузва хьа, чпи и хизандивай пул вахкун истемшидайла, законар члурунавайди туш, анжах и месэладин социальный тереф фикирда кьаз хьанач.

Инсафсузар. Бедбахтвиллин дуьшуьшди авай са веледдикай магьрум авур дидедиз куьне мад гьикьван риклин тлар эхиз туна, имансузар?.. Законра гьакл кьхьенвани?

И месэлада шаклувал гьидай мад са карди вичел фикир желбзава. Вири локомотиврин вилик пад са куьна акьуртла, зиян, хата хьуникай хуьдай жуьреда гьулдандикай тукьурзавайди я. Гьавилляй инал суал кьвезва: инсан - маса залан са зат вач - гьулдандин чархарик кутур локомотивдиз саки зур миллион манатдин (ремонтдин кьимет) зарар гьикл жезвайди я? Белки, зарар ерли хьан-

вач, лутувилелди пул кьакьудзаватла? Сад тир Аллагь рикелай фена, инсан икьван инсансуз, руьгьдиз чиркин жедани? Пул патал? "Росгосстрахдин" тарих, адахь галаз алакьалу бязи месэляяр чир хьайила, завай адан михивал ийиз, ам чешнелу, гунагьсуз идара я лугьуз жедач.

Эвелни-эвел кьейд ийиз кланзава, вичин тларце "гос", яни "государстводин" гаф аватлани, и страховой идарадик государстводинди тир са зерре кьванни пай квач. Ам советрин девирда тамавилелди государстводин хусусият хьайи "Госстрахдин" чкадал, СССР чукурайла, РФ-дин Госкомимуществодин ихтиярда, государстводин стратегиядин метлеб авай "Росгосстрах" твар ганвай идарадиз элкьурна.

Приватизациядин гурлу девирда ам маса кьачуз гьазурбур гзаф хьана. Амма Президент В.Путина ихтияр ганач. Ахпа, РФ-дин Президентвиле Д.Медведев хьагьайла, А.Кудриналай "Росгосстрах" маса гана кланзавайди "дуьздаказ" бинеламишиз алакьна. Адахь авай государстводин метлебни рикелай ракъурна. Нетижда улкведа виридалайни чехи государстводин страховой компаниядикай 2009-йисан эхирра кьилдин касдин, Данил Хачатурован, ахпа адан стха Сергеян хусусият хьана. Адан иесияр са шумудра дегиш хьана. Интернет-ресурсри хабар гузвайвал, прокуратуради, ФСБ-ди ахтарми-

машина аваз атана, са клеретI коллекторри гьужумна. Абуру квалел авай кьаб-кьажак кукварна, мебель куьнедиз гадарна, яшлу инсанар гатана. "Мугьманри" лагьана хьа, гила и кваллин иесияр чеб я, "куьн инай мус экьечIзавайди я"?

Коллекторар, кьурхулу тагькимарунар авуна, хьфена. Гуьгьуьнлай абуру, мукьвал-мукьвал 5-10 кас санал кьвез, пенсионерар гьелекна. 67 ийс яш хьанвай Владимир больницадиз аватна.

Кар ана ава хьа, и хизанди квалер "Росгосстрахбанкдай" бурж кьуна, маса кьачуна. (Банк са тлимил вахт инлай вилик Хачатуроврин хусусиятда авай.) Кредит, меслят хьанвайвал, яваш-явашдиз вахкузвай. Амма пенсионер Владимиран гадаяр кваллахдикай магьрум хьайила, кредит вахт-вахтунда вахкуз алакьнач. Ам реструктуризация авунал рази тахьай банкди квалер вичин хусусиятдиз вахчун кьетина. Кваллин иесийрин гафарай, судди "Росгосстрахбанкдиз" а ихтияр ганач.

Мад са мисал. 92 ийс яш хьанвай Ватандин Чехи дяведин ветеранди, ада вичи лугьузвайвал, гьар вацра вахт-вахтунда коммунальный кьуллугьрин пул гузвайтлани, ТСЖ-ди адал 45 агьзур манат бурж илитI-

шунар кьиле тухвайла, идарадин виликан иесийри чехи кимивилериз, законсузвилериз (миллиардралди пулар чуьнуьхун) рехъ гайиди дуьздак акьудна. Судди абуру жавабдарвиллиз члуруна тлани, суд-дуванар, силисар давам жезва. Жибинра миллиардар авайбур жазадив агакьарун чина четин жезвайди я эхир. Коррупция чи улкведа гьелелиг терг ийиз хьанвач кьван.

Инсан ягьалмиш тахьун патал мад сеферда тикрарзава: "Росгосстрах" государстводин идара туш. Дуьз лагьайтла, алай девирдин гьакьикьатда хусусият нинди ятла, артух шартI алай кар туш. Законрал амал тавун виридра - гьам кьилдин ксарин, гьамни государстводин идарайрани карханайра гьалтзава. Пулди агьавалзавай обществода им адетдин кар я. Миллиардар чуьнуьхзава. Чуьнуьхнавай девлетар тармарзава, кьецепатан улквейра кьевирзава.

Чун вагьши капитализмдин, пул эрзиман мураддиз элкьурнавай шартIара яшамиз жезвайди фикирда кьуртла, "Росгосстрахди" авур кар мягьтел жедай, икьван чвалалди тахьай хьтинди туш. Ахьтин крар капитализмдиз хасбур я.

Чи улкведа 90-йисара - вагьши капитализмдин сифте йисара - буржлудавай (кредит кьачунвай касдивай) пул вахчун патал халис бандитрин дестеяр, "рокетирар" арадал атана. Абуру буржар кватI хьувун патал гзаф кьанунсузвилер авуна. Буржлугьбуруз кичлерар гуз, гатаз, азабрик кутаз, квалериз цаяр ягьиз, буржлу кьадрдилай 2-3 сеферда артух пулар вахчуз, эменни кьакьудиз хьана.

Ахпа Рагьаклидай патан улквейра хьиз, 90-йисара чи улкведани, суддин приставар аваз-аваз, буржуна вуганвай пулар гужуналди вахчудай (закондин бинедаллаз) кьилдин ксар иесияр тир коллекторский компанияр тешкилна. Гьа икI, бандитрикай "коллекторар" хьана, амма абурун "кваллахдин" тегьер, кьайда дегиш хьанач.

Коллекторвиллин идарайриз талукь законар кьабулнава. Виликан хьтин крар ийиз хьайитла, абуру жазаламишзава, амма законрал вирида амалзавач. Вагьшивилер давам жезва.

Алай йисан сифте килера "47news" сайтди хабар гайивал, Ленобластдин Всеволожский районда яшамиз жезвай чехи яшара авай пенсионеррин квалел, багьа иномарка

на. Ам вахчун патал яшлу инсан коллекторри, мукьвал-мукьвал кьвез, кичлеяр гуз, гзаф инжиклу авуна. Эхирни фронтовик, хурудал женгера кьазанмишай орденар ва медалар алаз, ТСЖ-диз фена. Ада лагьана хьа, "за фашистрихь галаз женг кье зи кьилел ихьтин югь-йиф атун патал члуруди туш. Мад зи кваллиз коллекторар хтайтIа, абурув чпин "пай" за агакьарда".

Эсер хьанач. Нубатдин сеферда атана, коллекторри чпи ветерандиз азабар гуда лагьайла, хьиле гьатай ветеранди автомат ваь, нервно-паралитический газ авай баллончик ишлемишна. Коллекторар, кьил кларци ягьайбур хьиз, катна.

И кардикай прессадиз, райондин администрациядиз хабар хьайила, гьукумди серенжемар кьабулна: ТСЖ-дин председатель кваллахдилай алудна, ветерандал "буржни аламуькнач".

Ихьтин мисалар гзаф гьиз жеда. Вагьшивиллиз ухшар абурукай интернетда гегьеншдиз кьхизва.

Советрин девирда яшамиз хьайибурун рикел алама жеди, чаз, гьеле школада клелзавайла, чирзавай: "капитализмдин девирда инсан инсандиз жанавур я". Кье чи улкведа девлетри, кьанихвили кьил члурунавай, ягьнамус квадарнавайбур (абуруз завай инсанар лугьуз жедач) жергедин зегьметчи инсанриз жанавурдин вилерай килигзавай дуьшуьшар аквазва. Абурукай гзафбуру кесибар чпихь хьтин барабар ихтиярар авай инсанар яз гьисабзавач. Чеб кьадрсуз вине кьаз, кесибвиле авайбуруз душманар кьван такларназава. Гьа им обществода наразивиллин гьалар арадал гьизвай чешмейрикий сад я.

Оппозицияда авай, чи гьукум, чи общество акьваз тавуна критика ийизвай либералри лугьузва хьа, Рагьаклидай патан "вилик фенвай" улквейра ахьтин татугайвилер, гьахьсузвилер жезвач, анра эвелни-эвел инсандин ихтияррин, азадвилерин патахьай государстводи кьайгьу члуьгвазва, чна абурулай чешне кьачуна кланда.

Дугьриданни, алай девирда а улквейра дуланажагь вини дережада ава. Суд-дуван ийидайла, тахирлуди миллионер яни, кесиб яни асул гьисабдай гьисаба кьазвач: законди истемшизавайвал ийида. Тахирлу хьайитла, лап чехи кьуллугьрал алай чиновникарни жавабдарвиллиз члуьгвада. Кьуллугьчи, прессада гьахьлу критикадин басрухдик ака-

тайтIа, ам вичин хушуналди отставкадиз фида. Чи обществодани ихьтин кар авачиз туш. Амма адакай чаз гьелелиг члуриз тежер адет хьанвач.

Либералри чаз чешне яз кьалурзавай улквейра акьалтлай инсансузвилер, кьанунсузвилер хьайиди я. Капиталдин вагьшивилер исятдани авазва. Кье чаз чешне яз кьалурзавай вилик фенвай улквейрин кьазанмишунар зегьметчийри чпин ихтиярар, итижар патал виш йисаралди дурумлу женг члурунин нетижа я. Анра 2-3 виш ийс инлай вилик философ-инсанпересрин, социалист-писателрин идеярин таьсирдик кваз истисмарвилеквай инсанар уях хьана. Чпин гьахьлу итижар, адалат патал истемшиунар ийизвай зегьметчийри аннамишна хьа, улкведин виридалайни чехи девлет, зурба кьуват абур чеб - зегьметчийар, халкь я, улкведа хьсанвилехь дегишвилер тваз гьа и кьуватдилай алакьда.

Гьа икI, истисмардик квай зегьметчийри чпин кваллахдин, яшайишдин шартIар хьсанарун, зегьметдин гьакьа хжакун патал гражд-

данвиллин активвал кьалурна, ислягь кьайдайралди женг члуьгваз эгечина. Нетижда гьихьтинди хьанатIа, аквазва.

Кьейд ийиз кланзава хьа, кьецепатан улквейра истисмарвиле авай зегьметчийрик чпиз гьамиша куьмек гуз гьазур Урусатдин, советрин халкьарин тежрибади, агалкьунри руьгь кутунай. Гила элкьвена капитализмдин рекьел хтайилани, чна, социализмдин артуханвилерикай (пулсуз квартирар, кваллахдалди таьминарун, санаторийриз пулсуз путевкаяр ва икI мад) менфят кьачурбуру, вини дережадин марифатдин, ахлакьдин ивиририн иесияр хьайи чна капиталдин алай девирдани зегьметчи инсандин патахьай гьа виликан хьтин кьайгьударвал авун государстводивай гуьзлемишзава.

Лугьун герек я хьа, государстводи халкьдиз виликан хьтин кьезилвилер, куьмекар тайин дережада гузватлани (гузвач лугьун дуьз жедач), вири крар халкь рази жедайвал кьиле физвач. Вучиз лагьайтIа чехи пай девлетар, няметар капиталистрин гьиле ава.

Тикрар хьийиз кланзава: капиталистдин кьилин мурад ваз, кесибвиле авай зегьметчидиз, хьсанвилер авун туш. Адан кьилин мурад вичин кьазанжи жезмай кьван артухарун я. Вичин мурад кьилиз акьудун патал капиталист гьар гьихьтин хьайитлани кьанун члуриз гьазур я. Ихьтин дуьшуьшра ви законлу ихтиярар хуьн государстводин хиве ава. Ви итижар хуьдай кьуват государство я. Демократвиллин чи улкведа, Россиядин Федерацияда инсандин ихтиярар, азадвилер хуьдай хьсан законар кьабулнава. Амма чи гьакьикьатдай аквазвайвал, чкайрал гьукум гьилевай чиновникри абурал гьамиша амал ийизва. Ихьтин вахтара чна кьелвалди истемшина, общественностдивай куьмек тлалабна, чи законлу ихтияррин, гьахьлувилин кьаравулда акьвазнавай кьуватар, идараяр кьвачел кьарагьарна кланда. Куьрелди, гьар сада, жуван гражданилин жавабдарвал аннамишна, адалат, гьахьлувал, ихтияррин гьакьики барбарвал патал активвал кьалурун герек кьвезва. Анжах гьа члуьз Аллагь рикелай алудна, инсанвиллин, ягь-намусдин чкадал пул эцигнавайбурувай, авай са веледдикай магьрум хьана, гьам члуьгвазвай дидедин патал пул кьакьудиз кьвез жедач. Девлетлу-давай, ягь квадарна, вич мадни девлетлу хуьн патал куьмексуз яшлурурал кьачагьвалзавай коллекторар гьалдариз жедач.

Мегамед Гьусейинован экуь къаматдиз бахшна

Музыкадин алемда нурлу чирагъ

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Чпин уьмуьр хайи халкъдин руьгъдиз къуллугъ авуниз бахш авур ксарин тиварар, къаматар, абурун баркаллу крар несилрин риклера эбеди яз амукъда. Алатай хемисдиз Махачкъалада, Урусрин М.Горькийдин тиварунихъ галай драмтеатрдин чехи залда, Россиядин Федерациядин ва Дагъустан Республикадин искусствоярин лайихлу деятель, композитор, дирижер, педагог, журналист, кьве сеферда Дагъустан Республикадин Госпремиядин лауреат М.А.ГЬУСЕЙИНОВ дидедиз хъайидалай инихъ 80 йис тамам хъуниз, адан экуь къамат рикел хъуниз талукъарнавай межлисдини и кардин гьакъиндай шагъидвалзава. 2020-йисан декабрдиз яргалди чугур залан азардикди ам чавай къакъатна...

Межлис тешкилнавай бур РД-дин культурадин министерство ва Дагъустандин операдинни балетдин театр тир. Ана республикадин яратмишунардайбурун, илимдин интеллигенциядин, жемиятдин векилри, багърийри, композитордин яратмишунрал рик алай ксари иштиракна. Абурун жергеда Стал Сулейманан райондай (Нариман Абдулмуталибов киле аваз), Рутул райондай (РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Давуд Сулейманов киле аваз), Стал Сулейманан тиварунихъ галай Лезгийрин госмуздрамтеатрдай атанвай делегацияр, гьакни Дагъларин уьлкведин жуьреба-жуьре халкъарин векилар авай. Дагъустандин халкъдин артист Алексей Тимохина межлис устадивелди киле тухвана.

Драмтеатрдин къвед лагъай мертебадин фойеда, килелай "Будут любить в веках" гафар кхена, М.Гьусейинован къаматдиз бахшнавай выставка тешкилнавай. И кар, гьамиша хъиз, абурлудаказ килиз акъуднавайди Р.Гьамзатован тиварунихъ галай Милли ктабханадин край чирдайбурун ва милли литературадин отделдин килин пешекар С.Мусаева ва и отделдин къуллугъчи С.Гьажиева тир.

Межлис Мегамед Гьусейинован адан дуст, шаир Станислав Суцевскийди бахшнавай "Яшамаш хъухъ, зи Дагъустан!" симфо-

ва балетдин театрдин художественный руководитель, РФ-дин лайихлу артист, Чечен ва Дагъустан республикайрин халкъдин артист Муса Оздоева сугъбетна.

Ингъе сегъне рагметлудан экуь къаматдиз ва адан багърийриз (залда адан рушар, уьмуьрдин юлдаш Б.Гьусейинова ва масабур авай) бахшнавай и эсер - балет тамамарзавайбурун ихтиярда твазва. Кватл хъанвайбуруз Эллеради (Евгения Калентеева) ва Экнада (Осман Рустамов), гьак операдинни балетдин театрдин труппади тамамарзавай искусстводин и жанрдикай тамам зур сятда лезет хуьддай мумкинвал хъана. "Муьгъуббатдин рапсодия" эсердин, тиварцияни аквазвайвал, килин метлеб - гьамишалугъ муьгъуббатдин тарих ачухарун я.

Мегамед Азизхановича Дагъустандин пешекарвилн музыкадин искусство вилик тухуник еке пай кутуна. Адан яратмишунра килин чка симфониядин эсерри къазва. И жигъетдай ам гзаф къадар конкурсрин ва фестивалрин лауреат хъуни адан виниз тир устадвал къалурзава. Чна винидихъ кьейднавайвал, ам кьве сеферда Дагъустан Республикадин Госпремиядин лауреат хъана. Сад лагъай сеферда (1993-йисуз) драма-

кьунвай ясдин фрескайрин са члукни тамарна.

Лугъун лазим я хьи, республикадин театрар патални Мегамед Азизхановича музыка гзаф кхена. Адакай неинки Дагъустандин, гьак урусрин, гуржийрин, эрменийрин, туьркверин драматургрин эсерра геьгеншдаказ менфят къачузва. Кьилди къачуртла, Лезги театрнихъ галаз М.Гьусейинован сих алакьадикай микрофондихъ атай Россиядин Федерациядин лайихлу артист Абдуллагъ Гьабибова лагъана. Ада кьейд авурвал, 1974-йисалай инихъ М.Гьусейинова Лезги театрди сегънеламишай 25-далай виниз тамашайриз музыка кхена. Ам хайи халкъдихъ рикл кайи кас хъайиди, ахътинбур гьамишалугъ яз инсанрин риклера амукъдайди кьейдна.

Мегамед Гьусейинов 2000-йисалай Ахъега киле тухуз эгечлай "Шарвили" эпосдин суварин сценарист-режиссерни тир. Микрофондихъ атай Стал Сулейманан райондин кьил Н.Абдулмуталибова вичиз композитордихъ галаз къвалахун, адахъ галаз муькувай таниш хъун къисмет хъайиди рикел хкана. Нариман Шамсудиновича Мегамед

реке тунва. Чарче М.Гьусейинован тиварунихъ ам яшамаш хъайи къвалин цлал мемориалдин къул алктурунин, адан тиварунихъ меркезда куьче ягъунин терех хуьн тлалазнава...

Махачкъаладин музучилище, Москвадин культурадин госинститут акъалтларай Мегамед Азизхановича жуьреба-жуьре йисара Дагъустандин культпросветучилищеда муаллим, Дербент районда аялрин музсколадин директор, ДАССР-дин Гостелерадиодин музыкадин радиопрограммайрин чехи ва кьилин редактор, РД-дин культурадин министрдин заместитель, Дагъустандин операдинни балетдин Гостеатрда художественный руководитель, гьугъуьнлайни ана операдинни балетдин музыкадин хилан заведующий яз зегъмет члугуна. Адан тиварцияхъ хайиди тир Рутул райондин Хъуьлуьдрин хуьре искусствоярин школа гала.

Мегамед Гьусейинов жуьреба-жуьре жанрайрин 200-далай виниз эсеррин автор я. Адаз талукъарнавай межлисдин тешкилатчири абуркай ибарат тир девлетлу программа туькьурнавай: тамашачийриз и юкьуз

ниядинни вокалдин эсердалди ачуна. Еке экрандай Мегамед Гьусейинован уьмуьрдин режикай куьруь видеояр къалурна.

Мегамед Гьусейинован яратмишунрин арада "Муьгъуббатдин рапсодия" балетни ава (рикел хкин: ам 2018-йисан апрелдиз тамаша (сценограф художник - И.Супьянов) еке аншлаг аваз киле фенай). Машгур композитордихъ галаз санал къвалахай вахтарикай, адан инсанвилн ва пешекарвилн виниз тир ерийрикай Дагъустандин операдин

динди тир "Эмин" эсердай, къвед лагъай сефердани (2003-йисуз) ясдин (мусибатдин) фрескайрай (трагические фрески "Протест совести"). Гражданвилн чехи гьиссди адан рикле гьамиша кьетен чка кьунвай. Ик, алатай асирдин эхирра Россияда, Дагъустанда киле фейи (1996-йисуз Каспийскда квалер хъиткьинарун, 1999-йисан августдизни сентябрдиз международный террористри гъужумиз алахъун...) вакияйри адан рикл дарихарнай. Межлисдал инал тивар

Гьусейинов музыкадин режикай зурба устад, бажарагълу пешекар хъиз, ам вичин рикел инсанвилн виниз тир ерияр хас кас язни аламукъдайди, акъалтзавай несил Мегамед Азизхановичан кьени чешнедалди тербияламышунин мураддалди, адан тиварцияхъ республикадин дережадин культурадин объект ва куьчяр ягъун лазим тирди кьейдна.

Межлисдал рахай РД-дин композиторрин Союздин председатель Рамазан Фаталиева, РД-дин музыкадин деятелрин Союздин председатель Хан Баширова, РД-дин халкъдин алатрин оркестрдин художественный регъбер Новруз Шагъпазова, Дагъустандин Халкъдин Собранидин депутат Давуд Сулейманова, Рутул райондин культурадин управленидин начальник Даниял Айвазова ва масабур Мегамед Гьусейинован яратмишунар, Дагъустандин культура, музыка вилик тухуник ада кутур лайихлу пай, хайи халкъдиз эхиримжи нефесдалди вафалу хъун, и реке члугур еке зегъмет, адан инсанвилн виниз тир ерияр рикел хкана.

- Мегамед Гьусейинов Дагъустандин еке ватанперес, вичин тивар чехи гьарфунилай кхьиниз лайихлу гражданин тир. Адан рикл датлана халкъдихъ кана, адан эсерри устаддин риклин тлал къалурзава. Мегамед Азизханович республикада, чехи уьлкведа киле физвай вакияйривай садрани кверех хъайи кас туш. И сихвал ада вичин эсерралди чав агакъарнава, - кьейдна Х.Баширова.

Мадни адан гафарай малум хъайивал, М.Гьусейинован къамат эбеди авунин мураддалди, РД-дин Кьил Сергей Меликован тиварунихъ композиторрин Союздин членри чар

музыкадин чехи устаддин гзаф эсеррихъ яб акалдай мумкинвал хъана. Абурук Дагъустандин операдинни балетдин театрдин симфониядин оркестрди (дирижер - Дагъустандин халкъдин артист Новруз Шагъпазов) тамамарай "Дагъустандин музыкадин рангар" симфониядин сюитадин 4 пай ("Рутула пакаман вахт", "Нарын-къала" кьеле), "Радрандин дагълар", "Фулфандал рехъ"), вокалдин циклдай тир "Муьгъуббатдикай сюита", "Шарвили" (ам автордин виридалайни зурба эсеря) эпосдай члук ва гзаф масабур квай. Дагъустандин культурадин лайихлу работник Ярагъмед Ярагъмедова тамамарай "Дидедикай баллада" (члалар - Арбен Къардашанбур), Селим Аллагъярова тамамарай "Диде чан" (члалар - Алюсет Азизханованбур) эсерри, аз чиз, залда ацукънавайбурун саданни-къведан вилерал накъвар гъанач. Дагъустандин лайихлу артист, Лезги театрдин актер Руслан Пирвердиева тамамарай "Зи хайи чил" (члалар - Мансур Куьревидинбур), вокалдинни хореографиядин "Дагъустан" ансамблдин солист А.Рамазанова тамамарай ва амай вири нумаряри межлисдиз атанвайбуру гурлу капар ягъуналди къабулна. Шакуз, иниз атай гъар са кас руьгъ мадни девлетлу хъанваз хъфена.

Хизан патал еке магърумвилайкай, багъри кас къакъатунин хер рикле сагъ тахъуникай эхирдай сегънедал эгечлай Мегамед Азизхановичан руш Айнади ва уьмуьрдин юлдаш Бидирнисе Гьусейиновади лагъай гафари виридаз екез таъсирна. Межлисдиз атанвайбуруз абур чпин хизандин тиварунихъай риклин сидкъидай сагърай лагъана.

Урусатдай - Дагъустандиз

Мердали ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихлу работник

Урусат ва Дагъустан, урусар ва дагъустанвиар... Эхиримжи вахтара и месэлайрай рахунар гзаф жезва. Гьакъикъат гьихтинди ятла?..

И материал за Миграгъай ва Махачкъаладаини са десте виликан ученикри, гила жуьреба-жуьре къуллугърин ва пешейрин сагъибар хъанвай ксарин тлалабуналди кхъизва. Ихтилат, Урусатдай 1957-йисуз атана, Дагъустанда, Докъузпара районда, Миграгърин хуьруьккай вичиз къвед лагъай Ватан авунвай къагъримман дишегъли - муаллим, диде, баде, лайихлу гъурметрин иеси **Антонина Владимировна ИСАКОВАДИКАЙ-ГЪАФУРОВАДИКАЙ** физва. Ада зазни 5,6,7-классра математикадай тарсар гана. Зи риклелай адан къамат садрани алатдач.

Миграгъиз адахъ галаз, чаз тарсар гуз, мад урус рушар - муаллимар атанай. Амма абур фад хъфе-

инсан тирдан гъавурда зун гила, и яшариз акъатайла, акъуна. За адаз, рикливайни, юкь агъузана, икрамна...

Зун Антонина Владимировнадин гьакъиндай школадин приказрин ктабра ва вичин учетдин карточкада авунвай кхъинрихъ галазни таниш хъана. Адаз гъеле алатай асирдин 70-йисара "ДАССР-дин халкъдин образованидин отличник" лагъай твар, В.И.Ленинан 100 йисан юбилейдин, "Гьакъисагъ зегъметдай", "Зегъметдин ветеран" медалар ганва. Квалел жуьреба-жуьре йисара Дагъустан Республикадин образованидин министерстводи, Докъузпара райондин администрацияди ганвай гъурметдин грамотаяр, тарифдин чарар хуьзва. Ирс я ибурни...

Эхъ, азизбур! Антонина Владимировнадин Миграгъа вирибуру "Чи Тоня свас" лугъун дуьшуйшдин кар туш. 50 йисуз ада миграгъви аялриз математикадай, гила саки 10 йисалай гзаф вахтунда Дагъустандин культурадаини адетрай тарсар гузва.

Лезги балайриз лезги адетар, культура чирзавай урус муаллимдин

Чи руьгъдин гьаким

най. Антонина Владимировна акъвазнай... А кар чаз, аялриз, еке сир тир. Амма гила, жув самбар яшариз акъатайла, зи муаллимдин руьгъдин къакъанвилини гъавурда са уьтери акъвазна. Гъавилияй жуван са тебрикда кхъенай:

*Сагърай Антонина Владимировна!
Зи муаллим чехи!
Дережа ви къакъан я,
Шалбуз къван рехи.
Гъавайда ваз лугъузвач
Чи руьгъдин гьаким.
Ви вилик мет ягъиз чун
Гъазур я даим...*

Са шумуд йис идалай вилик Миграгъа заз жуван сифтегъан муаллимикай сад хъайи Антонина Владимировна мад сеферда аквадай мумкинвал хъана. Гъа члавуз (2007-йис) авур суьгъбетри адан къисметдин, гъунардин, къилихдин гзаф сирер ачухнай. Абурукай за жуван къейдерни кхъенай. Гилани абурукай менфят къачузва. *Алапат жедай кар ам я хъи, чун сададал туьш хъайила, Антонина Владимировнади миграгъви аялриз лезги халкъдин культурадаини адетрай чирвилер гузвай! Урус рушаз лезги адетар икъван чир хъун, мукъва хъун?! Им, за къатлайвал, къетлен жуьредин кланивал ва багъривал я! Лезги члалал ам рахазвай тегъерди зун генани тажубарнай...*

1957-йисуз Миграгъиз атайла, Антонинадин анжах 22 йис тир. Ада Новгороддин госуниверситетдин пединститутдин математикадин факультет акъалтларнавай. А члаван чи мектебра гьакъван яшара авай рушарини гадайри келзамай. Антонина, хранвай расу киф далудилай вегъена, гъа чи рушари хъиз, къилел яйлукх алукина, чи адетриз гъурметун яз, къвачел чи папари храй рангунин сун гуьлуьтар ва резиндин калушар, яргъи булушка, яргъи плащ ва я пальто алаз, мектебдиз къведай. Клубдиз, межлисриз фидайла, адахъ вич акъвазнавай къвалин хизандай я руш, я гада жедай. Чи рушари ам къуьне квар къаз, булахдал физикъез, къарийриз салам гуз, гъатта гъиле акъваннагар, гам храдай чукуллар къаз вердишарна.

Къарийри ам фад рушвиле къабулна. Сачунал лавашар, хърак фу, тланурда тунутлар, цикленар чраз вердишарна. Лезги хинклардин чалар гъазуриз чирна...

Антонинадиз дагъдин хуьре дишегълийрин уьмуьр заланди, шегъерда гъич хиялдизни гъиз тежерди тирди гъасятда акуна. Векин уьруьшрай къватлай векъ клу-

лаваз хкун, малдин гуьгъуьна аваз пакаман яралай къвачел хъун, цур михъун, фитединни гимредин иесивал авун, къула цай хуьн, аялрин къайгъу чулгун, итимдиз къуллугъун, атай мугъмандин къвачел элкъуьн - ибур гьакъван фад къабулиз жедай адетар я жал?..

Антонинадихъ галаз санал атай Нина Лысенко фад хъфенай. Ам Къизлярдай тир. Дагъвийрин адетар са къадардин чизвайтлани, ада Миграгъа дурум ганачир. Антонинади лагъайтла, вири четинвилер алудна.

Акъван йисар алатна, гила гъалтайла, за Антонина Владимировнадивай, гъикл ам Миграгъа акъваздайди ятла, и кардиз гьихътин себебар хъанатла, хабар къуна.

- Дагъустандиз, инани Докъузпарадиз акъатдайди заз Новгородда, чкадал аламаз чизвай. Институтдин дипломдихъ галаз Дагъустандиз направленини ганвай. Дагъустан зи диде-бубадиз анжах картадай ва рахунрай чидай. Буба-дядедин иштиракчи, диде - дядедин дарвилер вири вичел къачурди яз, сифте шехънайтлани, ахпа сабурулу хъанай. Дагъустан къибле я, емишринни ципицрин, ракъининни майвайрин ватан я лагъана. Дугъриданни, заз Миграгъ ракъинин муг тирди чир хъана. Маса алапат - ина зун жуван ватанда авайдалай сагълам хъана. Ана заз зобдин (туьтерин) азарди тади гузвай. Ина а азар квахъна. "Вахъ галаз а ватан къазва", - лагъанай диде-бубадини, зи виликан юлдашрини. Хъфенач зун Миграгъай. Заз тайинарай къве йисалайни, гуьгъуьнлайни. Ахпа акуна хъи, зи къисмет гъикл дегиш хъанатла. Бакуда госуниверситетдин филологиядин факультет акъалтларна хтанвай Пирагъмеда, иллаки адан вахари зи къил элкъуьрна. Лап хъсан патахъ! Зун чпин хизанда къабулай Саркаров Сейфедин бубадини, адан кайвани Къизханум бадедини (рагъметрай чпис) ам хъсан къвал, кутугай чам я лагъанай. Чна санал къвалахзавай, гила санал хизан кутуна...

Чахъ еке хизан хъана. За Пирагъмедаз галаз-галаз вад хвани цуьк хътин руш багъишна. Чна къведа санал цийи чкадал къвалер эцигна. Миграгъвийриз хас жуьре къве гъавадин, вичихъ къурар, цурар, маса герек шартларни галай. Сал кутуна, мал-лапаг хвена, куьрелди, за миграгъвийрин вири адетар къабулна.

- Мусурманвални?
- Мусурманвални!.. Масакла закай и шартлара "Чи Тоня свас" жедайни?..
Ам гъикъван таъсиб, гъурмет чехи

дережар ни ахтармишна! Ни адан кардиз, къисметдиз, къегаьвиллиз къимет гана?!

2014-йисуз Антонина Владимировнадин уьмуьрда, сагъламлини гъалдиз килигна, мектебда къвалах техийизмайла, мумкин я, виливни хуьн тавур вакъиа хъана. Адаз чи республикадин а члаван Къилин указдалди ганвай цийи шабагъ - "Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим" лагъай гъурметдин твар гуьн гъакъиндай удостоверение ва знак вахкана.

И муштулук агакъайвалди, за жуван къейдер кхъенай. Гъикл хъи, ахътин твар гуьниз Антонина Владимировна фадлай лайихлу хъанвай. Адалай чехи твараризни, шабагъризни... Амма, вучиз ятлани, чеб "демократар" я лугъузвай чи чиновникрин риклел а кар къевезвачир.

Чир хъун лазим я: Урусатдай атай гъа рушарини гъа гадайри (муаллими, духтурри, инженерри) чи вилерни къилер ачухна, чун дуьньядин цивилизацияриз мукъва авуна, чакайни дуьньядиз хабар гана!.. Ингъе вуч чна датлана риклел хуьн лазим ятла.

Алай вахтунда вичин хтулрихъ галаз Миграгъа уьмуьр тухузвай яшлу бадедиз - чи "Тоня сусаз", чехи муаллимдиз багъривилелди гъурметун, адан твар вине тун чи вирибурун везифа я. Заз чар къей, зенгералди тлалабзавай жегвилрини чпин муаллим риклел хуьнай и кар аквазва. Сагърай вири куьн!

Миграгъайни, Дербентдайни, Махачкъаладаини, ада тарс гайи ученикар гъина аватлани, гъар мумкинвал хъайила, ам агъмишуни, тебрикуни, алакьиз хъайитла, къилни чулгунуни чи муаллимдин сагълам уьмуьр мадни яргъи ва гуьрчегарда. Ахътин къегаьл ксарин къадир чидай ва хуьдай вирибуруз аферин.

*Баркалла ваз, гъурметлу кас,
Рагъ хъуй ви къвале,
Мецел алаз "Чи Тоня свас!",
Къвачел хъуй элпер...*

Чи алимар Кутугай къимет

Мерд АЛИ

И йикъара чав шад хабар агакъна: илимдинни практикадин, илимдин агалкъунар уьмуьрда кардик кутунин, илим ва техника, технологияр вилик тухунин лайихлувилерай Дербентда кардик квай Вирироссиядин набататчи илин институтдин (ВИР-дин) тежрибайрин станциядин илимдин кар алай (ведущий) къуллугъчи, къуьлуьн суьрсетрин генетикадин отделдин

заведующий, биологиядин илимдин доктор Асеф Зилфикхарович ШИХМУРАДОВАЗ РД-дин Къил С.Меликован Указдалди (2021-йисан 13-июль, 135-нумра) "Дагъустан Республикадин илимдин лайихлу деятель" лагъай гъурметдин твар ганва. Ам чидай вирибуру, сифте нубатда, твар къунвай илимдин станциядин къуллугъчийри и кардал шадвалзава, алимдиз тебрикар рекъе твазва.

Асеф Зилфикхарович заз фадлай чиди. Ада илимдин кандидатвиллин, гуьгъуьнлай докторвиллинни диссертацияр хвейила, чи газетдин патай тебрикарни рекъе турди я. Гила цийи арш, цийи дережа къазанмишнава.

Лайихлу алимдин илимдин къвалахдин важиблувал, хийирлувал квекай ибарат я? Адан къуллугъдин тварци раижзавайвал, Асеф Зилфикхарович ва адан гъилик къвалахзавай къуллугъчийр чи республикадин накъварал, иллаки, чеб тлелии шартлар гъалтайла, са акъван къулайбур, къенибур тушир, къелер пара квай чилерал техилдин, вични клеви сортарин ва гзаф бегъер гудай къуьлуьн жинсер ахтармишунал, абур битмишарунал машгъул я.

Илимдин негъижар чи республикадин ва гъакл Урусатдин маса регионрани фадлай кардик кутунва. Къулайсуз шартлар авай мулкарал къакъан бегъерар битмишарзавайдакай жуьреба-жуьре изданийра, симпозиумринни конференциярин документа къейднава. Гила алимдин агалкъуьриз кутугай къиметни ганва. Генетикадин илим вилик тухунин кар генани гужлу жедайдал шак алач...

А.З.Шихмуратов 1964-йисан 1-январдиз Докъузпара райондин Миграгъ-Къазмайрин хуьре дидедиз хъана. Миграгъа юкъван школа, Махачкъалада Дагъустандин хуьруьн майишатдин институтдин (гила - аграрный университет) агрономвиллин факультет акъалтларна. 1989-йисалай инихъ чун инал рахазвай институтдин тежрибайрин станцияда къвалахзава. Гъвечи къуллугъчиндиз дережадилай ам отделдин заведующийдин дережадиз къван хкаж хъанва.

1997-йисуз твар къунвай хилляй илимдин кандидатвиллин, 2014-йисуз докторвиллин диссертацияр хвена.

Адан гъиликай вичи хкъанвай хилляй (къуьлуьн генетикадай) 2 монография, 90-дав агакъна илимдин макъалаяр, теклифар, каталогар хкатнава. Илимдинни тежрибайрин къвалах ада Дербентда кардик квай институтра студентриз тарсар гунихъ галазни алакъа авунва. Яни илимдин жегъил къувар тартербияламишзава.

Чна Асеф Зилфикхаровичаз къачунвай дережар риклин сидкъидай мубаракзава:

*Зайиф жедач Чехи вацун гъерекат,
Ви гъиликни - чи чилерин берекат.
Мад генг хъурай илимда ви къадамар,
Эбедивал къачур саягъ Адама...*

28-ноябрь Дидейрин югъ я

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Гъар йисан ноябрдин вацра чи уьлкведа Дидейрин югъ къейдзава. Са юкьуз. Заз чиз, им лам тимил я. Йисан гъар са югъ Дидейриз бахш авуртлани, тимил я. Гьикл лагъайтла, дидейри чпин веледриз, хтулриз, птулриз пайзавай, багъишзавай кланивал, хъсанвал, майилвал къадар авачирди, эвез тежедайди, сергъят алачирди я. Дидедин кланивилихъ галаз гекъигдай, къведай маса гьисс, хушвал, ашкъини уьмуьрда авач. Вучиз лагъайтла, дидедин кланивал цаварилай атанвайди я. Ам са гунагъни квачир гьисс я эхир.

Дишегъли! И гафуни чи фикирдиз диде, вахни, уьмуьрдин юлдашни, рушни, свасни... гъизва. И гафар вири риклиз хушбур, милибур, руьгъ кутазвайбур, къевяй акъудзавайбур, бедендиз къуват гузвайбур я. Гъа са вахтунда гъар гафуна багъривилин, кланивилин, гьейранвиллин, вафалувиллин, къешенгвиллин гьиссер, лишанар, рангар ава. Абурун патай чав, бубайрив, рухвайрив, стхайрив, гъуьлерив, езнейрив, хтулрив гъамиша кланивал, мегърибанвал, регимлувал, къенивал агъкъзава. Гъавилияй чаз абур клан я, абурун крарал, къилихрал, гьиссерал, уьмуьрдив эгечизавай тегъердал чна разивалзава, дамахзава, абуруз риклин сидкъидай гъуьрметзава.

Дагъви дишегълиди, дидеде чи гъар садан уьмуьрда зурба чка къазва. Чна гъар са камуна чи дидейрин крарал, алакьунрал, къимет авачир хътин зегъметдин нетижайрал дамахзава. Завайни гъа ик тикрариз жеда. Гьикл лагъайтла, зи рагъметлу дидедизни, адан беъгерлу пара вакъийрив ацанвай уьмуьрдизни винидихъ къейднавай вири гафар талукъ я.

Дагъдин хуьруьн шартлар пара мишекъатбур я. Чун начагъни жедай. Ихътин члава-ра диде санитаркадизни, медсестрадизни, духтурдизни элкъведай. Гъатта гъардаз хуш са хуьрекни ийиз агакъдай.

Хуьруьнвийрихъ, гила хъиз, алуқдай парталар туьквенрай маса къачудай мумкинвал авайди тушир. Къвале "Зингер" маркадин парталар цвадай машин авайди тир. Адал Бирегъим бубади клуртарни, памбагдин яцлу шалварарни, пенжекарни цвадай. Яваш-яваш дидедикайни дерзичи хъана. Эгер сифтедай ада чаз шалварар, перемар, вахариз ва вичиз булушкаяр, кофтаяр, юбкаяр цвадайтла, ахпа адан дерзичивилин алакьунар мукьва-къилийриз, къуншийриз ва хуьруьнвийризни герек атана. Садазни ваъ лагъайди туш. Гъа къвале тарар эцигна, рухварни, гамарни храй-

къилин образование авай ва гъар сад са кепидин иесияр я. Ибур вири дидедин зегъметдин, алахъунрин, къастунин, веледар клан хъунин, абур патал вичин чанни гъайиф татайвиллин гъунарар я. Абуру чаз чпин чешнедалди гайи зегъметдин, ахлакъдин, марифатдин тербияни фикирдай акъудна виже къведач. Чун гъар са вахтунда абуруз чешне жез, гузвай меслятрал амал ийиз, тапшурмишзавай крар тирвал къилиз акъудиз алахъна. Чна абурун рикл тлардай амалриз, краризни рехъ ганач.

Рагъметлудаз я курортриз, санаторийриз, я театр-кинодиз, я еке шегъерриз финни къисмет хъайиди туш. Азарар адак са шумуд квай. Ам вич вичин духтур тир. Хъвадай дарманарни, ядай рапарни чизвай. Къеве гъатнамазди, медсестра руш Каминатаз, миресдин юлдаш медсестра Томадиз эвердай. Поликлиникайриз, больницайриз физ садрани хуш атайди туш. Гьиниз фидай къван, хизан, майишат (малар, лапагар, верчер, сал), сад-садалай гъевчи аялар къвале туна. Чун чехи хъайилани гъахътин мумкинвал хъанач. Стхайри Днепрпетровскда, Краснодарда клелзавай, ахпа къвалахзавай, анриз теклифайлани, фидай жуьрэт авурди туш. Дербентда, Дагъустандин Огнида яшамаш жезвай стхайрин ва вахан патав фейилани, гъа юкьуз хъведай. Вич авачирла, адаз вири къвал, майишат аклахъдайди, аялар, гъуьл гишила, гъайванар ем тагана амукъдайди хъиз жедай. Чун (стхайрни вахар) дидедин къайгъуяр тимилариз, ада ялзавай пар къезилариз алахъдай, амма ада вичел къачузвай пар гъамиша са шумуд сеферда гзаф жедай.

Багъри касдихъ са лайихлувал мад авай. Рагъметлу дах, хизанда гъевчи хва яз, кстахвал, туьнтвал гвайди тир. И хесетар адакай рекъидалди хкатни авунач. Къуллугъчини хъайила, адан истемешунарни гъар йикъан-

Эвезиз тежедай кланивал

Къурагъви Азизоврин хизанда дидедиз хъайи ва Цийиварз твар эцигай рушан аял ва жаван чавар 1930-йисарин четин, каш гъатай ва Ватандин Чехи дяведин ийсарал ацалтна. Къурагърин школада ирид лагъай класс куьтягъай Цийивацраз сифтегъан школайра тарсар гудай документ гана. Гитлеран къушунрихъ галаз ийизвай дяве эхирдиз къевезвай. Стха Абдуллагъ Азизов Агъул райондин къайдаяр хуьдай органрин отделдин начальник тир. Жегил рушни Тпигърин школадиз рекъе туна. Ина къвалахдайла, адал Буркихъанрин хуьруьн колхозда бухгалтервиле къвалахзавай хпежи жегил Меликин гьалтна. Къеве жегилдин диде-бубайри (Бирегъим бубади ва Къизтамум дидеде) абуруз чпин хизан кутадай рехъни ачухна.

Эвленмиш хъайила, Мелик дах хайи хуьруьз хтана. Къеве йисуз колхозда къвалахай бухгалтер Шимихуьруьн колхоздиз рекъе туна. Ахпа къеве йисуз Бахлуьгърин колхозда къвалахна. Хизанни инай-аниз финиз мажбур хъана. Чара хуьрера Цийивацра вири четинвилериз дурум гана ва дидевилин буржи лайихлувилелди къилиз акъудна. Иллаки Мелика партиядин Астрахандин къилин школада клелдай ийсарани. Къвалин вири къайгъуяр галай-галайвал авуна, гъа са вахтунда колхоздани зегъмет члугуна.

1966-йисан залзала себеб яз, Белиждин поселоқдиз куьн жедалди, Мелика Хпежрин хуьруьн колхоздин председателдин заместителвиле, Шимихуьруьн советдин секретарвиле къвалахнай. Рикел алама, а вахтунда Игит дидевилин твар ганвай дидеде тамарзавай къван къвалахар эзбер авуртла, къени жегил сусар, дидеяр, чи хтулар гъич агдадач. Цлукъуд касдикай ибарат хизандиз гъар пуд йикъалай фу чурун, пуд члавал хуьрек гъазурун, гъар гъяд юкьуз веледриз чухъунрин югъ тешкилуьн, калер ацун, хуььтлуьн варцара абуруз векъ-сам, яд гун, хуььтлуьз къула кудай куплар, курклушар, гилигар, кларас-марас гъазурун, чехи хизандин парталар чухъун, йикъа са шумудра булахдал яд гъиз фин... Ибурул мадни са къуллугъ алава хъезвай. Къвал мугъман галайди тир. Мугъмандиз гъамиша кутугай хуьрекни авуна кланзавайди тир. Къвале герек зат авачирлани, рагъметлу диде къевяй экъечдай.

ди я. За гила ара-ара фикирзава, яраб рагъметлу дидедиз акъван къвалахар тамариз вахтар, къуватар гъинай къевезвайтла? Са касдилай алакьдай крар туш эхир. Гъа ик ятлани, алакьзавай. Вахтарни жагъизвай. Къуватарни бес жезвай. Дидедихъ ачух гъил, жумарт рикни авай. Чехи хизандин итижризин килиг тавуна, ада гъаятдал къел, шекер, сода, фу, гъуьр нефт, спичка, лампадин шувше... кланз атай хуьруьнвийрив абур вугудай.

Къвалахар гъар йикъанбур, куьтягъ тежедайбур тир. Гъелбетда, чунни дидедин куьмекчяр тир. Булахдилай яд, хуьруьвай яргъай фан ядни гъидай, дидедихъ галаз, курклушар, члутран цуьквер къватлиз, векъ къачуз фидай. Картуфар канвай никлиз яд, накъв гудай, абур худдай. Нубат атайла, нехирдив, лапагрив фидай, гъуьр регъведайла, регъве йифер акъуддай. Хуьруьнвийрин къайгъуяр жуьреба-жуьребуьр ва аквалт тийидайбур тир. Белиждиз куьч хъайилани, абур тимил хъанач. Чехи хизан хвена кланзавай эхир. Ина дагъви дишегъли, дагъдин хуьруьн къайгъуяр, дердияр къилиз акъудиз вердиш хъанвай кайвани, халисан саларбандиз, агрономдиз элкъвена. Гъар йисуз дидеде салай пуд-куьд беъгер къачудай. Зулухъ серкер, келемар, гатфарин сифте къилерай картуфар цадай. Абуру худдай чкайра помидорар, афнияр, истивутар, гъажикаяр, куларин тумар цадай. Келемар, истивутар ноябрдин, декабрдин варцаралди амукъдай. Хизандиз дулма ийиз кланзавай хуьруьнвийрив гъамиша, келем кланз, дидедин патав къведай. Сала чна турпар, газарар, пахлаяр, къацу хъчарни гъасилзавай. Идалай гъейри клерецдин, шефтелдин, хутун, чуьхвердин, алуьчадин тарарин багъни авай. Гъар йисуз чна клуь цик кутунвай афнийрин, кудай истивутрин ва помидорин 500-600 литрдин 6-7 челег гъазурзавай. Абуру, Бакудин базардиз тухвана, маса гузвай. Урусатдин базардиз яру помидорар авай 30 килограммдин 50-60 ящикни тухузвай. Ихътин беъгерар чеб чпелай арадал къевезвачир. Диде къиле аваз чна датлана зегъмет члугъзавай.

Къайгъуяр, дердияр, зегъмет алай къвалахар бул тиртлани, дидедин дахди чи клелунризни манивал ганач. Чун школада лазим тир вири шейэралди таъминарна, къвале кутугай шартлар тешкилна. Къеве чун саки вири аялар

бур жедай. Гъар члавал чими хуьрек, уьтуь янавай партал, къвале михъивал, къайда, аялар гуьзчивал... Зи рикел аламайвал, дидеде садра хъайитлани и везифайрикой къил къакъуднач. Ам, лугъудайвал, дахдин къуллугъда са къачел акъвазна.

Къенин гафаралди рахайтла, дидедиз яшайишдив демократиди къайдайралди эгечлуьни хас тир. Ирид сусан къаридикай хуьруьнвийриз, я къавумриз наразивилин, туьгъметдин, такланвиллин ихтилатрин ван атанач. Дидеде са хъизни гужналди свас гъанач. Анжах гъар сеферда тикрардай: "Хва чан, ваз кланидакай свас хъанва, пака ик-ак лугъуз, итти-биттигъра вил экъуьриз, зи къил тлармир. Гъил-гъиле вугана, рикл риклиз ачухна, гъуьрметдивди, сада-садал барка гъиз, лайихлувилелди яшамаш хуьхъ. Чи патай герек куьмекни кеве гъамиша агакъда". Агакъни авуна. Диде фитне, гъибет гъаз рухвайринни сусарин арадани гъахънач. Гъардаз хусуи къвалера чпиз хуш тирвал яшамаш жедай мумкинвал гана.

Гъакъикъи, виридаз малум кар я: дидедиз веледрин патай авай кланивал, вафалувал, ширинвал лугъуз тежерди я. Камаллу ксари лагъайваал, дидедин рикл гъамиша гъалалвал жагъидай и къил а къил авачир гъуьл хъиз я. Дидедин рикл аквалт тийидай аламатрив ацанвай чешмени я. Гъа са вахтунда къейд ийиз кланзава: веледрин патай дидедив гъикъван галайвилер агакъайтлани, абур уьмуьрлух дидедиз буржлу яз амукъда. Вучиз лагъайтла, дидедин кланивилин, веледар патал чанни къурбанд ийидай гъасретдив гекъигдай, абур алцумдай маса ерияр, уьлчмеяр авач.

Дидейри, гъа гъисабдай яз зи дидедини, чал члугур зегъмет алцумдай терез жагъидач. Я чалай чан аламаз абурув а зегъметдин са гъевчи пайни ахагъариз жезвач. Диде 2003-йисан 20-февралдиз 77 йисан яшда аваз рагъметдиз фена. Уьмуьрда са шумуд цлуд касдин крариз барабар къвалахар авур дишегълиди вичикай садни инжиклу авунач. Секиндиз гъамшалугъ вилер акъална. Пара гъайиф хъанай заз. Гилани адан гилери чрай фахъ, къевечийрихъ, гузанийрихъ, рекъиндихъ, илчирдихъ, гъазурзавай нутлуфадихъ, алугадихъ, фин квай калрихъ, савун къватларихъни вил галама.

Халадални халуьрал атанвай Ханум

Хазран КЪАСУМОВ

Шадвиллин мярекат. Стлал Сулейманан райондин культураддин дараматдин тамашачийрин зал инсанрин ацанва.

- Машгъур шаир Седакъет Керимовдин "Чан дидедин" мани тамарда Ханум Агъамирзоевади. - Концертдин нубатдин нумра малумарзава конференсье Ярагъмед Ярагъмедова.

Тамашачийри гурлу капар язава. Сегънедиз милли парталар алаз жегъил руш экъечизава. Ада назик, ширин сесиналди лугъузвай маниди тамашачияр гъейранарзава...

Вуж я ам, тамашачийриз сейли жегъил манидар Ханум АГЪАМИРЗОЕВА? Ханума Агъа Стлалрин юкван школада 9-классда вири тарсарай лап хъсан къиметар аваз клелзава.

Къетлен, назик сесиниз, чинин клалубриз килигна, гзафбуру Ханум республикада машгъур "Мирес" ансамблдин манидар Магъизар Алиевдин руш яз гъисабзавай. Дуьз лагъайтла, зани гъа к фикирзавай.

- Магъизар Алиева зи хала, "Мирес" ансамблдин руководитель Нариман, манидар Эрзиман Османовар зи халуьр я, - чи суалдиз хуьрез-хуьрез жаваб гузва Ханум Агъамирзоевади. - Хтулар халайрални халуьрал къведайди я къван! Манияр лугъунин, сегънеда жув тухунин жигъетдай заз халади ва халуьри екедаказ куьмекарни рузва.

"Мирес" ансамблдин руководител, бажарагълу музыкант ва дирижёр Нариман Османова райондин аялрин яратмишунрин къвале манийринни искусстводин кружок тешкилна. 2018-йисалай ана аялрин манийрин "Куьре" ансамбль кардик ква. Ханум Агъамирзоева ансамблдин манидар я. И ансамблди ва къилди Ханума тамарзавай хейлин манияр лентиниз къачунва, абур республикадин муниципалитетрин телевиденийрин каналрай ва соцсетрай мукъвал-мукъвал къалурзава.

Районда тухузвай культураддинни шадвиллин саки вири мярекатра Ханума активвилелди иштиракзава. Жегъил манидарди неинки чи районда, гъакъни Ахъегъа, Дербентда, Махачкъалада ва масанра вичин устадвал къалурна, адаз гурлу капар яна.

Ханум районда "Голос, дети" лишандик кваз тухвай конкурсда къеве сеферда гъалиб хъана. Махачкъалада тухвай "Зи къул, Дагъустан" конкурсда ада са сеферда 2- ва са сеферда 1-чкаяр къуна.

Ханума чаз "сирни" ачухна: чехи хъайила, адаз Роза Максумова, Фаризат Зейналова, Жамиля Залова хътин манидар жез кланзава.

Вун ви мураддив агакърай, гуьзел тават Ханум!

Дагъустандин Автономиядин 100 йисахъ галаз алакьалу яз

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ, тарихчи, писатель

1966-ЙИСУЗ аз СССР-дин Дагъустанда авай тарихдинни чӀалан ва литературадин ФАН-дин тапшуругьдалди са куьруь вахтунда республикадин центральный госуларственный архивда (ЦГА) кӀвалахдай мумкинвал хъана. А вахтунда за Куьре округдин хуьреикай монографияни хъенай. И махъаладин рекъемар, делилар ЦГА-дин документрин бинедаллаз кхъизва.

Алатай асирдин 20-йисарин эхирра - 30-йисарин эвел кӀилера Дагъустандин 87 процентдилай виниз агъалийри хуьруьн майишатда зегьмет чӀугвазвай. Ина кесиб 90681 хизан, уртах лежбервилин 75810 майишат, хузаинрин-кулакӀрин 8400-далай виниз хусиятар авай.

Девирдин кӀанунрин, адетрин, савадсуз-виллин ва ханарини беглери, кулакӀри истисмаруни гелекнавай дагъвийри лап четин гӀалара уьмуьр тухузвай.

ЦӀийиз арадал атанвай халкъдин гьукуматди виш йисара вири хъсанвилерикай магьрумнавай кесиб синиф, лежберар лувкилик хъана, уьмуьрдин цӀийи рекъел акъудун ва ишлемишдай чилералди таъминарун лазим тир.

Ханаривайни беглеривай чилер вахчуна, вири сад хъана, колхозар тешкилна, абур тех-

берри колхозрин майишатра гьевелсудаказ кӀвалахзавай. 1939-йисан 1-июлдалди Дагъустандин хуьруьн майишатда 96,3% хусуи майишатар колхозриз элкъуьрна. Халкъдин ихтиярдиз республикадин вири девлетар мал-къара, мулкар, багъларни уьзуьмлухар, МТФ-ар, техника атана.

Гьикъван четинвилер хъанатӀани, 1939-йисан эхирдалди Дагъустандин хуьруьн майишатда социализмдин къайда, къурулуш тамамдиз арадиз атана.

Амма, гъайиф хьӀи, республикада колхозар тешкилуни карда гзаф четинвилер, бедбахтвилер хъана. Са патахъай, ханаринни беглерин, кулакӀрин, муькуь патахъайни, лежберрин, батракринни большевикрин арада гъахъсуз дявеяр, кӀиникъар, зиянар гунар, къакъудунар, цӀаяр ягъунар арадал атана. Гзаф хуьрера кулакӀри чинеба ва ачухдиз колхозар чукуьриз, мал-къара чуьнуьхиз, дагълариз акъудиз, тукӀваз, гъазурнавай алаф-риз, фермайриз, складриз цӀаяр ягъиз, тергийиз, кулакӀрини руьгъанийри лагъайтӀа, колхозникдиз гузвай "Зегьметдин книжка" "Аллагъ авач" лугъудай книжка я лугъуз, лежберив ам къазуни, кукварна гадариз таз хъана.

ЯтӀани, зегьметкеш лежберар колхозар тешкилуни карда вилик жергейра авай, абур майишатра ашкъидалди кӀвалахзавай, виниз тир бегъерар къачуз, виликди фена.

Дагъустанда колхозар тешкилуникай къейдер

никадалди таъминарна. Магьсулар цадай гегенш мулкар, виниз тир бегъерар къачуз, халкъариз бул фу, суьрсет гъасилиз ишлемишун лазим тир. Вири крар кӀилиз акъудун патал дуьньядин фяле - лежберрин регъбер В.И.Ленина чӀехи планар тукӀуьрна, советрин халкъар социализмдин рекъел элячӀун патал вири жуьредин серенжемар къабулдайвал хъана.

...1927-йисан декабрдин вацра ВКП(б)-дин XV съезддал вири улкъевдин хуьруьн майишат коллективламишунин, колхозар тешкилуни гегенш къарар къабулна, и съезддални коллективизациядин тӀвар акъалтна.

1928-йисуз Дагъустанда кесиб лежберрин 4938 майишат сад хъана, вири санлай 244 колхоз тешкилна. Им республикадин вири лежберрин 4% тешкилзавай къадар тир.

1928-йисуз, ВКП(б)-дин ЦК-дин буйругьдалди партиядин Дагъустандин обкомди республикадин Каспий гъуьлуьз мукъва, дуьзен районар техил гъасилунин, дагълух районар мал-къара артмишунин, еке хийирар къачунин махъсадалди колхозар тешкилуни къарар къабулна.

И кар кӀилиз акъудун патал Махачкъаладай, Буйнакскадай, Къизлярдай, Дербендай районар, хуьрериз кар къетӀдай 150 кас большевикар ва 600 кас комсомолар рекъе туна ва колхозра парторганизицияр тешкилна. И серенжемри хъсан нетижаярни арадал гъана. 1929-йисан октябрдай 1930-йисан майдалди республикада колхозрин къадар 534-дав агакъна, 31 агъзур кесиб ва уртах лежберрин майишатар сад хъана. 1930-йисан эхирралди мад 50 агъзур лежберрин хусуи майишатрикай колхозар хъана.

1932-1934-йисара районар хуьрера "Бегъерар кӀватӀунин", "Мал-къара саламатдиз хъуьтӀай акъудунин", "Колхозар тешкилуни" суварар, агалкъунрин базарар (выставкаяр) тешкилиз, хуьруьн майишат социализмдин рекъел элячӀун хийирлу тирди къалурдай мярекатар тешкилна. Дуьзен районар МТС-ар арадал гъана, анриз, колхозриз куьмек яз, тракторар, машинар, хуьруьн майишатдин маса техника гана. Майишатра, колхозра кӀвалахдай бегъем кадрияр авачирди фикирда къуна, абур гъазурун патал республикада 1932-йисан эхирра майишатдин институт, техникумар, курсар ачухна. Анрани чпихъ хъсан чирвилер авай счетоводар, бухгалтерар, агрономар, механизаторар гъазуриз хъана.

1937-йисан эхирра Дагъустанда 1082 колхоз арадал атана, республикадин 85% леж-

Центрадай - Москвадай ва Урусатдин маса шегъеррай Дагъустандиз, фялейрин патай куьмек яз, колхозриз вишералди тракторар, машинар, хуьруьн майишатдин техника, агрегатар гана.

Техилар канвай никлер, мулкар, багъларни уьзуьмлухар, бустанар целди таъминариз куьмек гуз, миянардай шейер ишлемишиз, са девирдани тахъай хътин бегъерар къачуз хъана.

Дагълух районар мал-къара хуьнин ва абурун менфятлувал артухарунин месалайриз кӀилин фикир гана. ЦӀийи жинсинин куьлуь ва чӀехи карч алай гъайванар арадиз гъана, вишералди цӀийи ОФ-ар, МТФ-ар эцигна, абур савадлу кадрийралди, вири жуьредин техникадалди таъминарна. Комсомолрин бригадрийрин арада соцсоревнованияр тухуз, гъалибчийриз пишкешар, гъилий-гъилиз къведай яру пайдахар гуз хъана.

Республикада сифте яз Дербент районар Зидьян хуьруьн колхозда бригадрийар тир Абдулаева ва Оружева гъар са гектардай 50,7 центнер михъи куьлуьн бегъерар къачуна. И "сарубугъда" сортунин куьлуьн тум СССР-дин хуьруьн майишатдин илимдин Академияди тӀалабна, Москвада чпин мулкуна канай.

Гьикъван хъсанвилер, агалкъунар хъанатӀани, колхозар тешкилуни карда чкайрал алай бязи савадсуз коммунистрини активистри лап веъси, законрив кӀан тийир гъалатӀар ахъайна.

В.И.Ленина Азербайжандин, Эрменистандин, Гуржистандин, Дагъустандин дагълух чкайрин вири коммунистривай хъена тӀалабнай: "Кавказдин республикаяр, халкъар вири хуьруьн майишатдал машгъул зегьметкеш лежберар я. Куьне абур социализмдин цӀийи рекъел элячӀун патал, жезмай къван мукъаятвал, хъуьтуьлвал, секинвал хвена, сад-вад чкада колхозар тешкилна, абурун хъсанвал, артуханвал къалурна, коллективнидаказ чӀугвазвай зегьметди хъсан бегъерар, шадвал, мублагвал гъизвайди тешкилна, лежберар ва амайбурни вири чпин хушуналди колхозриз желбдайвал ая". (В.И.Ленин, Собр. Соч. т.38, стр. 201).

Гъайиф хьӀи, гзаф чкайра и михъи, гъахълу тӀалабунар кӀилиз акъуднач.

Чкайрал колхозар тешкилуни карда лап чӀуру, бизнесуз гъалатӀар ахъайна, кесиб ва уртах лежберар, бязи хуьрерин халкъдин патал алаз хъайи агваллу ксар законсуз гъелек авур, гъахъсуз жазаяр гайи, суьругъун авур, зиндан-

ра-дустагъра кьейи гъакъикъи тарихдин делилрал бинеламиш хъана, за анжах къве хуьре арадал атай мусибатрикай кхъизва. Колхозар тешкилдайла, ихътин гъахъсузвилер Дагъустандин цӀудралди маса хуьрерани хъана.

Сад лагъайди, Хив райондин Цналрин хуьре вилик-кӀилик хъайи, гъавурдик квачир чкадин активистрини НКВД-дин, НКГБ-дин чинебан гъилибанар, агентар яз хъайи хаинри жемьятдин арада фитнеярни къалар туна, гъахъсуз арзаяр, актар кхъена, чпиз хъел авай къанбур вири - шаламра руг аваз, цан цаз, бегъер гъасилиз, чпин аялар, хизан са гъалда хуьзвай, гъахълудаказ рахазвай зегьметкешар телефна.

Килиг садра тек са Цналрин хуьре гьихътин мусибатар хъанатӀа. Колхоз тешкилуниз, гьукуматдиз акси я лугъудай тапан арзайринни актарин бинедаллаз цналви Мегъамед-эминов Манаф къуна, мал-девлет вахчуна, квалеризни цӀай яна. Къачаев Бейбала, мал-къара, квалер къакъудна, хизанни галаз суьругъун авуна, Къиргизистандиз акъудна.

Мегъамедкеримов Гъасан, Максубов Азиз, Шихкеримов Рустамхан, Фарманов Осман, Селимов Гъажиагъмед, Салманов Къасумхан, Куругълиев Буба ва масабур - вири санлай 18 кас пуд касдикай ибарат трибуналдин къарардалди халкъдивай къерехна, дустагъра къена.

Вичиз Ленинакай, гьукуматдин тӀалабуникай са затӀни чизвачиртӀани, собранидал дуьз, гъахъдиз рахай зи чӀехи буба Велибегов Шагъпазни жазадик акатна. Ачух собранидал, хуьруьнвийрин тереф хуьн яз, ада икӀ лагъанай: "Мал-мулк, араба, туьрез - вири куьне вахчуна. Гила, еке налогарни гана, заемарни кхъиниз мажбурзава. Бес и жемьятди гъар кӀвале авай 8-10 аял, хизанар гьикӀ ва квел хуьда?".

ВКП (б)-дин Хив РК-дай атанвай савадсуз гъакимдини хуьре вилик-кӀилик квай хаинри "Велибегов Шагъпаз собранидал колхоздиз, гьукуматдиз акси рахана, жемьят дуьз рекъелай алудзава" лугъудай къундарма актуни бинедаллаз, 70 йисан яшда авай, хизандин кӀилкъужа тир зи чӀехи буба къуна, адаз 10 йис кар атана. Ам Махачкъалада дустагъда къена.

Къе аз рикӀел хкиз кӀанзавай къвед лагъай дуьшуьл къунши Къасумхуьруьн райондин Ичинрин хуьре хъана. Ана агваллу, гъамиша халкъдин къайгъуда хъайи Верди лугъудай кас авай.

Са жуьрединни техника, машинар авачир гъа четин йисара Белиждин ракъун рекӀин вокзалдай 65 километрдин мензилдиз, арабаяр чеб чпихъ гилигна, са шумуд жуьт яцар, гамешар кутӀунна, ракъун рекӀин зурба рельсер гъана, вичин хусуи харжидалди ирид хуьруьз физ жедай еке муьгъ эцигай, жемьятдин къайгъудар кас Верди НКГБ-дин викилри (пудан къарардалди) къуна, девлет, мал-мулк гужуналди къакъудна, квалериз цӀай яна, вични жазаламишна.

Вердиди эцигай муькъуь 90 йисуз халкъдиз къуллугъна, гъакъван вахтунда мадни хъийида. (Алай девирда ахътинбуруз меценатар лугъузва).

Ичинвияр тир пуд стха Абдугъалимовар къуна, тапан арзайринни актарин бизнесуз фитнейралди, пудан къарардалди гуьллеламишна. Амайбурни кичӀ кутун патал 11 касдиз ирид цӀуд йис кар атана, дустагъра туна.

Винидихъ тӀварар къунвай хуьрера хъиз, Дагъустандин цӀудралди маса хуьрерани гъавурдик квачир, колхозрин кӀиле акъвазай ва НКГБ-дин чинебан агентар хъайи инсафсуз хаинри фитнейралди са тахсирни квачир вишералди зегьметкеш лежберар гъелекна, къена. Ихътин законсуз репрессияр гзаф чкайра хъана.

1989-йисан 16-январдин ва гъа и йисан 26-октябрдин къараралди репрессийрин къурбандрилай бизнесуз тахсирар алудна, гъахълу яз акъудна.

Вахтар алатна. Гьикъван гужар, къанунсузвилер, азабар хъанатӀани, дуьньядиз машгъур, къудратлу, адалатлу гьукумат - СССР арадиз атана. Вири халкъар сад хъана, Ватандин ЧӀехи дяведани гъалибвал къачуна. Чун дуьствилелди яшамеш жезвай.

Гъайиф хьӀи, къецепатан ва къенепатан душманри, хаинри чавай социализмдин къазанмишунар къакъудна, вири дарбадагъна. ЯтӀани чахъ чи играми Россия ава. Вири халкъар сад хъана, чна ам, вилин нине хъиз, хуьн лазим я.

Ишлемишиз эгечӀнава

Дагъустанда эхиримжи вахтара хуьруьн майишатдин производстводин гъар жуьре хилера цӀийи объектар арадал гъун бинеда авай жуьреба-жуьре инвестпроектар уьмуьрдиз кечирмишзава.

ИкӀ, Мегъарамдхуьруьн районда АПК-дин чӀехи къве проект кардик кутунва, хабар гузва РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрстводи.

"Премиум" ООО-ди малар тукӀвадай чка эцигунин проект кӀилиз акъуднава - ина сменадин вахтунда ири карч алай 50 ва куьлуь карч алай 650 гъайван тукӀвадай мумкинвал ава. Инвесторди хусуи такъатрикай яз 60 миллион манатдилай гзаф пул харжнава, абурукай 14 миллиондилай гзаф такъатар малар тукӀвадай линия ва холодильникар маса къачуниз серфнава.

Карханадиз як гъам къенепатан, гъамни мукъвал ва яргал тир къецепатан улкъвейрин базаррив агъардай ниет ава. КӀилди къачуртӀа, як Кувейт Республикадиз рекъе тунин гъакӀндай икӀрарар кутӀуннава, и жигетдай Арабрин Египет Республикадихъ галаз рахунар гъеле давам жезва.

"Идалайни гъейри, Мегъарамдхуьруьн районда "Мегъарамдхуьр" СПОК-ди санлай 1450 тонн емишар ва майваяр хуьз жедай гъамбархана эцигунин инвестпроект кӀилиз акъуднава. Проектдин къимет 60 миллион манатдиз барабар я. СПОК-диз госуларстводин патай куьмек яз 31,2 миллион манатдин къадарда аваз грант гана.

Алай вахтунда холодильникрин камерайра хуьруьн майишатдин жуьреба-жуьре суьрсет эцигзава. КӀилди къачуртӀа, ина 130 тонн хурма, тахминан 100 тонн буран, 20 тонндай гзаф ичер эцигнава", - хабар гузва министрстводин пресс-къуллугъди.

Рехъ туькӀуьрзава

Малум тирвал, са шумуд юкъуз къвайи къати марфар себеп яз алай йисан 5-октябрдин йифиз автомобилрин "Къасумхуьр-Цмур" шегъре уьцленай. Нетижанда рекӀин 3 километрдин участоқда 200 метрдин мензил къайдадикай хкатна, 5 хуьруьхъ галаз улакӀрин алакъа амуькнач.

Алай вахтунда Цмурдал ва гъа патан маса хуьрериз фидай цӀийи рехъ тухузва. И йикъара райондин кӀил Нариман Абдулмуталибов, талукъ къуллугърин руководителарни галаз, нубатдин сеферда чкадал фена, кӀиле тухузвай кӀвалахрихъ галаз таниш хъана.

Малум хъайивал, рехъ цӀийи участоқдай тухузва. И кардал райондин ДЭП-32 ва Дербентдин ДРСУ машгъул я. ДЭП-32 карханадин начальник И.Шихбабаева Нариман Абдулмуталибоваз лагъайвал, 850 метрдин яргивал аваз цӀийи рекӀин бине кутунин ва аниз хирхем вегьинин кӀвалахар 1-декабрдалди акъалтӀарда, анай машиндин гьерекат башламишда. Санлай 2,5 километр яргивал алай рехъ къведай йисуз бинедилай ремонтда.

Нариман Абдулмуталибова рехъ ремонт хъувунин ва цӀийи рехъ тухунин патахъай тади гъалда къайгъударвал авунай Дагъустан Республикадин КӀил Сергей Меликоваз, ремонтдин кӀвалахар тухунай РД-дин транспортдин минис-терстводиз, Дагавтордиз, ДЭП-32 ва Дербентдин ДРСУ-дин карханаирин коллективриз чухсагъул лагъана.

Вера ЛЬВОВА

Гзаф клелнавай, дерин чирвилер авай, вичин пешедал ашукь Зарема Агъахановна ИДРИСОВАДИ - Стлал Сулейманан райондин Цийи поселокдин мектебдин урус члалан ва литературадин муаллимди члугвазвай зегьмет екеди я. Адаз вичин тарсариз мектебдин кыле авайбур ва я аялрин диде-бубайр атул гзаф кланда. На лугьуди, ам сегьнедал алай артистка я, Зарема Агъахановнади рикл алай аялрив чирвилер агакьарунин карда мадни гьевеслувал кьалурда.

Чи муаллимар

кьунар гьар жуьредин пишкешралди кьейднава, гьа жергедай яз, Россиядин аялрин писателрин Союздин, Санкт-Петербургда урус словесностдин Академиядин, ихтиярар хуьдай "Солидарность" центрдин патай ва ик мад.

■ Зарема Агъахановна, вучиз са муаллимдин аялри, нефес акьуд тийиз, яб акалда, масад лагьайтла, келекдаини кьадач? Санлай кьачурла, вучиз жегилри муаллимвилдин пеше хьазава?

- Муаллим патал виридалайни кылин имтигьан аялрихъ галаз сад лагьай гуьруш я. Сифтегьан гуьрушди кьетизава: жедани, жедач-

Ватандиз кьуллугь авунин рекьер хьагьиз куьмек гун я.

Кланвални гуьрмет гьаклан буш чкадал арадал кьезвай гьиссер туш, абур "ачухун", аялрин рикера "чка жагурун" лазим я. Гьаниз килигна, аялар неинки вири патарихъай гьавурда хьун, гьакни гьар юкьуз мектебдиз ашкьидивди атул, цийи чирвилер ва, члехи хьайила, уьмуьрда лазим жедай тежриба кьачун патал чна мектебда викторинаяр, олимпиадаяр, еримлу ийидай кьугьунар, конкурсар кыле тухува. Чирвилер артухардай фильмайриз килигна, аялди, акваз-такваз, намуссузвал, эдебсузвал, масадакай хабар такьун, анжах вич клан хьун инсанрин алакьайра дуьз рехъ яз гьисабиз башламишзава.

■ Келунал аялрин рикл хьун патал вуч авуна кланда?

- Агьуз тир еридин литературади, зегьле аватдай, сугьурчиркай, эйбежер ксарикай ктабри жаван клелзавайдан зигьиндиз, кьатунунриз члур патарихъай таьсирзава. Ихътин ктабар клелна, фильмайриз килигна, аялди, акваз-такваз, намуссузвал, эдебсузвал, масадакай хабар такьун, анжах вич клан хьун инсанрин алакьайра дуьз рехъ яз гьисабиз башламишзава.

Хьсан патарихъай аялдин гьиссерин алемдиз анжах классикадин литература клелуни таьсирун мумкин я. Зурба литературади уьмуьрда тахъай вакьияяр гьакьикьибур хьиз кьабулдай, халисан инсанар гьихътинбур ятла чир жедай мумкинвал гузва. Классикади жуван па-

Пешедал ашукьди

Адахъ дерин чирвилер авайди муаллим аялрив рахаз эгечай сифте декьикьайрилай малум жеда. Вири крарив ам ачух рикелди, кланвилелди эгечизава. Гьаниз килигна, вичин гьилик клелзавай аялрин ва абурун диде-бубайрин патайни адав разивилин ва кланвилдин чимивал ахгакь хьийизва. Зарема Агъахановнадин тарсара иштиракун гьатта члехи ксаризни итигьлу я.

Муаллимдин гьилик чирвилер кьачузвай члехи классрин аялри имтигьанра виниз тир баллар кьазанмишзава ва вузрикни экечизава. Ам аялрив еке гуьрметдивди эгечизава, гьар сад кьилдин са кас тирди аннамишна, аялрив рахадай дуьз тегьер жагуьрзава. Тарсарилай гуьгьуниз муаллимди диде-бубайриз зенг ийида, веледдиз хьсан тербия гунай чухсагьул лугьуда.

Зарема Идрисовади вичин чирвилерни датлана артухарзава, вебинарра, семинарра, конференцияра иштиракзава. Адан муаллимвилдин тежрибада тарсар гунин жуьреба-жуьре цийи кьайдаяр пайда жезва. Зарема Агъахановнади тарсар гузвай аялар активнибур, гьар са кар чириз кландайбур, сада-садахъ яб акалдайбур ва уьмуьрдин гьар жуьре дуьшуьшра сада-садаз куьмек гудайбур я.

Идрисоврин хизанда кьуд велед ава, абурукай пуда духтурвилдин пеше хьана. Виридалайни члехи - Рейзудин Имамудиновича, Саратовдин медицинадин университет акьалтларна, алай вахтунда хирург яз клвалахзава. Адаз неинки азарлуьри, гьакл клвалахдин рекьай юлдашрини екез гуьрметзава. Пери Идрисова дишегьлийрин азаррин рекьай кар алай пешекар я.

Зарема Идрисовадикай лугьуз жеда: Аплагьдин патай пай ганвай муаллим я. Адан зегьметдин агал-

ни, алакьдани, алакьдани? Аялри муаллим хайи кас хьиз кьабулунин сир "Аллагьдин патай пай ганвай муаллим" гафари ачухарзава.

■ Пешедин устад я лугьун патал муаллимдиз гьихътин терефар лазим я?

- Муаллимдиз вич тарсуниз вуч паталди физватла, хьсандиз дуьмдуьз чир хьана кланда. Гьихътин макьсад вичин вилик эцигнаватла, аялривай вуч гуьзлемишзаватла.

■ Куь фикрдалди, аялар тербияламишунин карда гьихътин месэляяр - диде-бубайрин, гьихътинбур муаллимдин вилик ква?

- Диде-бубайрилай гзаф крар аслу я. Аялдин тербиядин бине клвале, хизанда кутазва. "Вичин клвале вуч аквазватла, аялди кьазвайди гьам я" гафар пичлибур туш кьван. Эгер клвале намуслувал, гьахвал, Ватандал рикл хьун, члехибургуьрмет авун, инсанрив хьуьтуьлдаказ эгечлун хътин терефриз фикир гузватла, аялар дуьньядин гьар жуьре халкьарин яратмишунин хазинайрихъ галаз танишарзаватла - ида абурун рикера маса халкьарив гуьрметдивди эгечлунин ва ватанпересвилдин гьиссер арадал гьизва.

Виридалайни гзаф кичл кутайди - им рикл гвачирвал, гьевесузувал, жуван хизандиз, коллективдиз, патарив жезвай крариз, вакьайриз итиж тавун я. Аялдин рикле гьар жуьре гьиссер хьун лазим я: масадахъ рикл кун, дердиникай хабар кьун, кланвал, хвешивал, жуван агалкьунрилай рази тахьун. Инсандихъ кьве рехъ ава лугьуда: сада душмандиз, муькуьда Аллагьдиз кьуллугьзавалда. Гьим кландатла, хьагьа. Муаллимдин вилик квай месэла аялриз регьимлувилдин, кланвилдин, яратмишунин ва

тав гвай ксарал ва уьмуьрдал рикл хьунин, масабурун хийир патал жуван хийирдикай кьил кьакьудунин лап гуьзел чешнеяр гузва. Ада гьакни кьарши чешнеярни - инсанри чеб тухузвай пис кьайдаяр кьалурзава ва идалди члур краривай кьакьудзава. Литературади аялдин кыле макьсадар, идеалар ва уьмуьрдин манаяр арадал гьизва. Аялдин зигьин гьеле тамамдаказ тешкил хьанвач: адавай гьам хьсан, гьамни пис ксарин амалар сад хьиз тикрариз жезва, гьисабзава пешекари.

Ктабар клелунин карда кьилинди ам я хьи, жегил касди дуьз негьижар хьудун важиблу я, абур рикел хвена кланда. Клелиз аял пуд йисалай вердишарун хьсан я. Сифте члехибур аялдиз, ксудалди вилик, ктабар ван алаз клелда. Ахпа адавай клелай шейникай сугьбет авун тлалаба. Эгер диде-бубайри чпи гзаф клелзаватла, аяларни икардал желб жеда.

Аялди вичин кыле арадал кьезвай шиклрин куьмекдалди персонажрал "чан гьана" ва абур гьакьикьинсанар хьиз кьабулна кланда. Месела, эгер аялди гьалкьада авай Ленинграддикай ктаб клелзаватла, адан рикле гишин ксариз тлуьн гунин гьиссер арадал атул лазим я. Эгер ктабдин кылин игитдикай адахъ галаз клелзавай аялри яганатарзаватла, клелзавайдаз адаз куьмек гуз клан жеда. Амма гьикл? Рекьер гьар жуьрединбур хьун мумкин я.

Члехи ксарин вилик квай месэла аялдин кыле и ва я маса ксарихъ ва я шейрихъ галаз алакьалу фикрар арадал гьун, ам сад-масадав гекьигиз вердишарун, клелнавай шейэр гьакьикьин уьмуьрдихъ галаз алакьалу ийиз чируникай ибарат я.

Мегьамедсалам чешне я

Хазран КЬАСУМОВ

Аскер-интернационалист Абдул Саидован тварунихъ галай Эминхуьруьн юкьван школада хьсан кьиметар аваз клелзавай, школадин ва райондин школьникрин мярекатра активвилелди иштиракзавай аялар гзаф ава. Ихътинбурукай яз завай 5-классдин ученик **ГЬАМИДОВ Мегьамедсаламан** (шикилда) твар кьаз жеда.

- Мегьамедсалам гьам клелунин, гьам ахлакь-низамдин рекьай гзафбуруз чешне я, - лугьузва школадин директор Рагьман Османова. - Ада алай йисуз лезги члалан йикьан сергьятра аваз райондин школьникрин арада шиирар клелунай тухвай конкурсдани кьенквечивал кьачуна. Мегьамедсалам мергьяматлувилдин "Умуд" фондунин патай Гуьрметдин грамота ва 5000 манатдин кьадарда аваз пулдин приз гуниз лайихлу хьана. Ихътин клелзавайбузал школадин муаллимри дамахзава.

М. Гьамидова вичин алакьунар школада тухузвай олимпиадайра, конкурсра, КВН-дин кьугьунра, спортдин акьажунрани кьалурзава. Идан гьакьиндай школадин руководстводин патай Мегьамедсаламаз ганвай грамотайри шагьидвалзава.

Мегьамедсаламан рикл ктабар клелунал гзаф ала. Ам гьам хуьруьн, гьамни школадин библиотекайрин активный клелзавайбурукай сад я.

- Райондин Алкьвадар Гьасан эфендидин тварунихъ галай центральный библиотекадин кьурулушда тухузвай культурадин литературадан мярекатрани Мегьамедсалама активнидаказ иштиракзава, - лугьузва Эминхуьруьн библиотекадин заведующий Алла Буржалиевади. - Алай йисуз, Етим Эминан, Фейзудин Нагьиеван яратмишунриз ва лезги члал хуьниз талукьарна, хуьруьн библиотекада тухвай мярекатрани Мегьамедсалама шиирар клелна, грамотаяр кьачуна.

М. Гьамидован шикил школадин Гуьрметдин доскада ава.

Бажарагьлугьбуруз гуда

Дагьустандин бажарагьлу студентриз ва аспирантриз РД-дин Кьилин тварцихъ галай стипендия гуда. Талукь тир кьарардал Дагьустан Республикадин Кьил Сергей Меликова и мукьвара кьул члугуна, хабар гузва республикадин руководителдин пресс-кьуллугьди.

"Чирвилер кьачунин ва илимдин ахтармишунар кыле тухунин рекье хьанвай кьетлен агалкьунрай 2021-йисан 1-сентябрдилай, са йисан вахтуналди, Дагьустандин, гьакни Москва ва Санкт-Петербургу шегьерра авай вузрин студентриз ва аспирантриз Дагьустандин Кьилин стипендияр тайинарун тапшурмишнава, - хабар гузва идарадин информациядин кьуллугьди.

Стипендия яз гузвай пул республикадин бюджетдин гьисабдай жеда. Санлай кьачурла, Дагьустандин Кьилин тварцихъ галай стипендия жуьреба-жуьре вузра клелзавай тахминан 70 жегилди кьачуда.

Агьа кланин кьадар тайинарнава

РФ-дин илимдин ва кьилин образованидин министрстводи кьведай йисуз уьлкведин вузрик эгечлун патал Сад тир госуьдарстводин имтигьанда кьазанмишун лазим тир баллар тестикьарнава. Идакай Дагьустандин образованидин ва илимдин министрстводи хабар гузва.

2022/2023-йисан ЕГЭ-дин агьа кланин баллар: урус члал - 40 балл, математика - 39 балл, физика - 39 балл, обществознание - 45 балл, тарих - 35 балл, информатика ва ИКТ - 44 балл, кьецепатан уьлкведин члал - 30 балл, литература - 40 балл, биология - 39 балл, география - 40 балл, химия - 39 балл.

Кьейд ийин, гьар са университетдивай вичин агьа кланин баллар тайинарайтлани жезва, амма абур винидихъ кьалурнавайбурулай агьузбур хьун лазим туш, хабар гузва идаради.

Тугъвалдиз - ваъ!

Таквадай душман

Сардар АБИЛ

(Эвел 46-нумрада)

Са сятинилай Умалатахъ галай кьве касдикай са жегилни са медсестра, кьекъвез тежезвайбур ацукъарзавай араба гваз, Абидан патав хтана.

- Ша, и арабада ацукъ, чна вун кислороддин аппаратдик кутаз тухуда, - жегил итимди Абидаз араба къалурна.

- Заз араба герек туш! Завай гъеле кьекъвез жезма! - Абидаз арабада ацукъиз клан хъанач.

- Духтурди вун арабада аваз твак лаганва. Ацукъ, чна вун сейрдиз тухуда, - атанвайда вичин гафунал кевивална. Абид муьтлугъ хъана. Ам ацукъай араба жегил духтурди ярги дегълиздиз акъудна, къулухъай рум гана, регъятдиз вилик тухвана. Дегълизра гьалтзавайбур вичиз язух кьведай вилерай килигзавайди Абид гиссзавай. Пуд лагъай мертебадиз хкаж хъайила, кислород гузвай аппарат азад жедалди са шумуд декъикада дегълизда акъваздайвал хъана. Кьве метр къван а патлахъ ри-

дай къеняй тлеквен авай шуькль рад хътин шнур акъудна. Адан са къил кислород акъатзавай истикандин къалпагъдихъ акална, кьве хел хъанвай муькуь къил Абидан гардандихъай вегъена, вилик хкана, нерин хилера туна. Шнурдин кьве хилайни кьезил гар акъатзавай.

- Руфун клиника кьаткана, и кислороддал нефес чулу, - Умалат вичин къаравушарни галаз хъфена. Абид, къил аппарат авай патлахъ элкьурна, руфун клиника кьаткана. Кислороддал нефес къачуз башламышайвалди, уьгъуь акъваз хъана.

Абидлахъ галаз са палатада авай Мегъамед кваллиз ахъайна, адан чкадал пакадин юкъуз Мегъамедрасул атана. Мегъамедрасул Ставрополдин крайда, Новопавловск шегъерда, яшамеш жез къад йисалай виниз тир. Адахъ вичин хсуси карханааяр, мугъманханааяр, бегъерлу чилер авай. Къуд агъзурдав агакъна агъалияр яшамеш жезвай Маали хуруьвнияр вири начагъ хъанва лагъай ван агакъай ам, вичин пар тухудай са машин ацурна, дарманар, рапар ва мадни лазим затлар гваз хтанвайди тир.

клин кваллах ахтармишзавай духтурдин кабинет галай. Са пад ачух ракарар са шумуд духтурди чархарал алай занбурагал кьатканвайдан къилихъ мешвера тухузвай. Дегълизра, палатайра авай духтурдин начагъбурун гьерекатар, теспачавилер акурла, са гина ятлани къизгъин дяве физвай хъиз авай. Палатайра авайбур вири системайрик квайбур тир. Гагъ са патай, гагъ маса патай уьгъуьдин, тирш язавайбурун, уьгъ ийизвайбурун, духтурдиз эверзавайбурун ванер кьезвай. И агъвалатар акур сагъ инсанни кефсуз хъун мумкин тир. Ни вуч лагъайтлани, духтуррал зурба зегъмет акъалтнавай. Гъич тахъайтла, пакамалай няналди агалнавай либасдин кьене аваз, пелел акъалтзавай гьекъни михъиз тежез, бес азабдин кар тушни? Дегълиздай кас авачиз, бязибур кьвед-пуд йикъара кваллахуниз мажбурзавай.

Абид гъезетзавай палатадай чархар квай арабадавай духтурди са яшлу итим акъудна. Кесибдин чина ивидин стал кумачир жуьредин рана авай. Ихътин начагъзавай инсанар акурла, Абидан рикелай вичин кефсузвал алатзавай. Адаз, абурун тлал-квал хабар къуна, вичивай жедай куьмек гуз кланзавай. Амма и азар масад тир: инсанриз сададавай яргъа хъун меслят къалурзавайди. Духтурди Абид алай араба гъа палатадиз тухвана...

Пакадин юкъуз Умалата Абид авай палатадиз кислород арадал гъизвай, чархар квай аппарат гъиз туна. Ада гъикл кваллахзаватла, вичи ахтармишна. Токдик кутурла, аппаратди, сварка ийизвай алатди хъиз, ван ийиз эгечна. Адан къвалал алай истикандавай цъй ргавзай къайдада куркурар акъатиз башламышна. Цин юкъвай акъатзавай кислород истикандин къилел алай къалпагъдал хкаж жезвай. Умалата гъиле авай пакет-

- Хуруьз хъфейла, фадлай такунвай муькьва-къилияр къил чулун тавуна жедали? Къенвай муькьвабурун хизанриз башсагълугъвал тагана жедали? Гъикъван муькьаятвал авунатлани, нетижада Махачкъаладиз хтайла, зунни, зи юлдашни начагъ хъана. Сергъатар агална, чавай элкьвена хъфиз хъанач. Гъал кьвердавай пис жез акурди, зун больницадиз атана, - арза авуна Мегъамедрасула.

Система кутазвай медсестра яшлуди, тежриба авайди тиртлани, дам жагъин тийиз, адан эрчи гъил ивиламышна. Эхир ам, система туна, тахсир Мегъамедрасулак квай къайдада, хъел кваз палатадай экъечна.

- А кесибди, къилин духтурдин тлабуниз килигна, (дегишдай кас авачиз), кваллахиз кье пуд лагъай югъ я. Чна вирида гъакл кваллахзавайди я. Медсестраяр, духтурар бес жезвач. Чи арадайни гзафбур начагъ хъанва. Хъел кьвемир, стха. Ам кабинетдиз хтана, вич вичелай фена, ярх хъана. Са арадилай атай маса медсестради Мегъамедрасулан муькуь гъилик система кутуна...

Пуд лагъай гъафтедин эхирдай Абид вичин гъалар хъсан жезвайди гъиссна. Пакамаз, гъяд югъ тиртлани, кваллахал атана, начагъбурун гъалар ахтармишзавай Умалатавай Абид вич кваллиз ахъаюн тлабана.

- Ислен йикъалди чун ви гъалдиз килиг хъийин. Анализар хъсандиз акъатитла, чна вун ахъайда, - Умалата вичин гардандавай аппарат гъиле къуна, Абидав ада тлуб тваз туна.

- Кислороддин къадар пис туш. Кислороддик кутун тавуна гъикъван вахт я?

- Сенфелай кутурди туш. Ифинарни алатнава.

- Лап хъсан я. Пака чна вун ахъайда. Мад начагъ жемир, - Умалат кьецеел экъечна...

1-декабрь СПИД-дихъ галаз женг чулгвадай Виридуьньядин югъ я XX асирдин тегъуьн

Инсаниятдиз ВИЧ-дикай, СПИД-дикай хабар аваз саки 40 йисав агакъзаватлани, къенин юкъуз дарман авач. Тарихда гъатнавайвал, 1981-йисуз Америкада азарар ахтармишдай ва абурун вилик пад къадай центрада зегъмет чулгвазвай алим М.Готлиба цийиз малум хъанвай азардин къилин лишан инсандин иммунитет чурун тирди сифте яз райжнай.

Гъайиф хъи, вичиз XX асирдин тегъуьн лаганвай азардиз талуьк гъалар гилани четинбур яз ама. ИкI, статистикадин делилрал асаслу яз, Россияда са миллионни 300 агъ-

зурдалай гзаф, гъа гъисабдай яз Дагъустанда 3 агъзурдалай виниз агъалийрик ВИЧ (СПИД) азар квайди тестиьк хъанва. Пешекаррик къурху кутазвай кар мадни ам я хъи, ибур дуьмдуьз делилар тахъунни мумкин я, гъикл лагъайтла, ВИЧ квани-квачни ахтармиш, яни махсус тест вахкун тавунмаз, сифтедай, гъатта 10-12 йисалдини ада вичикай саклани хабар гузвач. Гзаф вахтара лазим операция ва маса серенжем къилиз акъудун патал анализар гайи члавуз и завалдикай хабар жезва. Виликдай хъиз, исъятдани Дагъларин уьлкведа къиблепата Дербент, кеферпата Хасавюрт шегъерра гъалар пайгарбур туш. ВИЧ квайбур виридалайни гзаф Махачкъалада ава.

Пайгарбур тушир гъалар фикирда къуналди, чи республикада СПИД-диз акси, адахъ галаз женг чулгунихъ, адакай хабар гунихъ элкьурнавай серенжемарни тешкилзава. ИкI, Виридуьньядин СПИД-дихъ галаз женг чулгвадай йикъан сергъятра аваз чирвилер гудай идарайра лекцияр келунин, гъатта шегъерин куьчейрани жегилриз чуру азардиз талуьк чирвилер гунир, абурув азардикай хъенвай чарар паюнин, гъавурдик кутунин кваллах киле тухун хъсан адетдиз элкьвенва.

Мад сеферда

Чи мухбир

22-ноябрдиз, COVID-19 азардиз акси раб ("Спутник V" вакцинадин кьве компонентни) яна тамам зур йис алатайла, Докъузпара райондин къил Мегъамед Шамилова тугъвалдиз акси раб (ревакцинация) мад сеферда яна. Идакай райондин пресс-къулугъди хабар гузва.

Пешекарри кьейдзавайвал, COVID-19 азардиз акси рапунин къуват зур йис алатайла зайиф, яни инсандин бедендик ам ягъайла акатзавай антителирин къадар тимил хъун мумкин я. М.Шамилова, пешекаррин меслятрал амал авун яз, нубатдин сеферда "Спутник Лайт" вакцина яна.

"Тугъвалдиз акси раб ягъайдалай къулухъ 3 сят алатнава, зи кефирар хъсанзава. Чуру са лишанни авач" - хабар ганай ада вичин гъалдикай.

22-ноябрдиз авай малуматралди, Докъузпара районда 6119 касди COVID-19 азар-

диз акси рапар янава. Ида коллективный иммунитет арадал атун патал рапар яна кланзавай агъалийрин къадардин 85,74 % тешкилзава.

- Зун умудлу я, райондин агъалийри, залай чешне къачуна, коллективный иммунитет арадал атун патал лазим тир вири ксари зулун эхирдалди азардиз акси рапар яда, - алава хъувунва М.Шамилова Инстаграм сетда авай вичин чина.

Рикел хкин: COVID-19 азардиз акси раб ягъун къенин юкъуз и азардикай хуьзвай виридалайни менфятлу рехъ я.

"АЙБОЛИТ"

Чир хъун хъсан я

Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

- **Япара ван** гъатнавайла, сес зайиф хъанвайла, са вацран вахтунда япариз бадамдин ягълудин 7-8 стал вегъин хийирлу я.

- **Жалгъаяр ва далу** тлазвайла, гъуьлуьн кьел, хуьрекдин сода, къуру горчица ва вирт (гъар сад са чайдин тлуруна авайди) вири сад-садак какадарна, тлазвай чкайривай гуьцда, винелай полиэтилендин пакетдалди ва чими шарфуналди клевда. Экуьнахъ чими целди чуьхуьн хъийида. Ихътин вад процедура авурла, тлал секин жеда. И процедура ийидайла, уькль, цуру ва туькьуьл шейэр ишлешмишна виже кьведач.

- **Рапар ягъайдалай** гуьгъуьниз къалчахдик даклунар кумаила, пекинал са тимил къатух вегъена, дакур чкайрал эцигна, винелай полиэтилендин пакетдалди кевирна, тларам шалвар алуькда. Са суткадилай даклунар амуькдач.

- **Метлер тлазвайла**, каланхоэдин пешер ва тан куьлуь авуна, 0,5 литрдин пуьтлукдиз вегъена, винелай эрекъ илична, са гъафтеда тада ва гъар юкъуз пуьтлука юзурда. Ахпа ам тлазвай метлеривай гуьцда. Ихътин къаришмади тлал фад секинарда.

- **Юкъва кпул авайла**, "Тройной" одеколон, са шуьшеда авай валерианка, шуьше-

дин са къатла авай 5% йод, регъвенвай анальгиндин 6 таблетка вири сад-садак какадарна, 5 юкъуз кваллин гъавада тада. Ахпа ам, хъсандиз юзурна, ксудалди вилик тлазвай чкайривай гуьцда.

- **Ивидин гемоглобин** агъуз аватнавайла, са истиканда авай регъвенвай гречка, кле-редин гъакъван хвехвер ва са истикан вирт вири сад-садак хъсандиз хуькуьрна, холо-дильникда хуьда. Ахпа гъар экуьнахъ ва нянихъ ичи рикелай хуьрекдин са тлуруна авайди ишлешмишда.

- **Ири чарара** (12 перстный ратуна) хер авайла, 50 г прополис ракъай яна, банкадиз вегъена, винелай 250 мл 70 процентдин спирт илична, тада. Прополис спиртда църайдалай гуьгъуьниз йикъа пуд сеферда, фу нез 30 декъика амайла, чайдин са са тлуруна авайди ишлешмишда.

- **Иммунитет хкажун** патал сенжефилдин (имбирь), лимондин мижера ва вирт (вири сад хътин паяр) сад-садак какадарна, йикъа пуд сеферда, фу нез 30 декъика амайла, хуьрекдин са тлуруна авайди ишлешмишда.

- **Дуркунра къван** авайла, агъадихъ галай рецептикай менфят къачуда:

1,5 кг газарар ва цилер авачир кишмишрин зур кило хъсандиз чуьхвена, катуьлдиз вегъена, 1,5 л яд илична, ргав пичинал эцигна. Къаришма ргав башламышайла, худ агъузна, къалпагъ эцигна, 2 сятда тада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда, фу нез 30 декъика амайла, 100 мл ишлешмишда.

ЧУБУБАРУКАР

Фригърин ципер

Гъурметлу дустар! Ингъе йисан эхиримэси варзни чи вилик ква. Чна зулун къайи, къулайсуз вахт алудзава. Юкъуз са тлимил чими ятлани, йифиз мекъи я.

Гъа са вахтунда им я зулни хъиз туш, я къубдни. Хъубтуьн асул лишан жев я. Декабрдин вацра а лишанни чав агакъда. Йикъар виридалайни куруь, йифер виридалайни яргъи хъайила, хъубтуьн вич мукъув гъайди чирда.

Чахъ хъубтуьн гъазурвал акунин мумкинвилер гзаф ава. Сифтени-сифте жуван квал-югъ, мал-къара, багъни бустан авай гъалдиз килиг. Герек гъазурлухвал аватла вирира? Чими яни куь квалера, мектебра? Алерар авани, гънедай авахдайвал?.. Клетунин йисан зур пайни жезва. Вири тарсарай хъсандиз агакъзавани? Авуна клани крар мадни ава. Сифтени-сифте сагъламвал хуьн. Тугъвалдиз акси вири серенжесмар къилиз акъудиз гъерекатин. Чун вири сагъламвилер къарауларни хуьн герек я. Гъар са чкада: квалера, рекъе, мектебра, салани багъда, туьквендани базарда - вирира михъивилер тун бес чи везифа тушини?

Гзаф къекъуьн менфятлу яз гъисабзава вири алимери - духтурри. Зурба спортсменрини и кар важиблу тирди раижзава.

Сагъвал, гъурмет-хатур, вири къулайвилер хуьз алахъин. Къвезвайди цийи 2022-йис я. Са варз аматлани, адаз гъазурвилер гиламаз акуна кланда.

Мад са кар: эгер куьне, куь диде-бубайри лезги члалал акъатзавай газетар, журналар къьенвачтла, абур къьиз тади къачу.

Роза МИНГЪАЖИДИНОВА

Яргъи цил

Гатамаз чна гъазурвилер авунвайди тир клерецар кватиз фин патал. Ци клерецарни гзаф авай. Яргъа авайтлани, клерецар дигмиш хъайила, чун Алимат халани галаз тамуз фена.

Там гуьнедик квай. Са къадар клерецар кватина, гвай чувалар клерецарай ацана.

Килигайтла, Алимат халадин еб амачир. Гила вучда? Еб галачиз чувал

гъик! хутахда? Вични икъван яргал рекъиз.

- Я Алимат хала, ша къекъвен, белки, аватнаватла инра.

- Ваь, чан балаяр, - лугъуз хъана гафунин къилиз Алимат халади, - зи еб инай хуьруьз къван яргъиди я. Аватнаватла, ам аквадай.

Еб гъатнач. Мад вучда къван, шалуникай еб авуна, чун хъфена.

Кваллиз хъфейла, чувалда авай клерецар ичлирайла, еб чувалдин клане аваз хъана. Епинал алайди вад чиб тир. Акъван хуьруьнар авуна чна Алимат халадал...

Шарль ПЕРРО

Яру Клепе

(Max)

Хъана-хъанач са руш. Дидедиз ам багъа тир, бадедиз - мадни пара. Хайи юкъуз, савкъат яз, бадеди адаз яру Клепе багъишна. Гъа йикъалай, руш акунмазди, лугъуз хъана: - Ингъе Яру Клепе къвезва!

Са юкъуз дидеди, гуьмбейар чрана, рушаз лагъана: - Алад, Яру Клепе, бадедиз са гуьмбени твах, гетледа аваз гъерини, вични вуч гъал ятла чирна хъша.

Фена Яру Клепе бадедин патав, рехъ атлуз, мензил атлуз. Эхир, тама адал рехи Жанавур гъалтна.

- Гъиниз я вун, Яру Клепе?

- Бадедиз гуьмбе гетледаваз гъери тухузва.

- Ам гзаф яргъа яшамеш жезвани?

- Гзаф яргъа. Ангъе, атла хуьруьн а къиле, регъуьн къулухъ галай квалера.

- Ятла зунни къвен вахъ галаз. Зани къил чулгада ви бадедал. Амма вун и рекъай алад, зун атланай фида. Акван чакай вуж фад агакъдатла.

Фена руш къалураи яргал рекъай. Жанавурди вичи мукъвал рекъай хуьруьхъди чукурна. Кваллив агакъзамазди, ракарлиз тлампар яна: тлакь-тлакь!

- Ам вуж я? - хабар къада бадеди.

- Ам зун, ви хтул руш я, - жаваб гуда Жанавурди. - за ваз таза гуьмбени, гетледа аваз гъерини гъанва.

Баде а члавуз, начагъ яз, месел къатканвай. Ада, хтул хъиз хъана, гъа къатканвай чкадилаи лугъуда: - Ракарлихъ вегъенвай еб яла, ам вич ахъа жеда!

Ялна Жанавурди еб - рак ачух хъана.

Жанавурди, кваллиз гъахъзамазди, къаридал гъужумна, ам сагъдиз туьтунилай ракъурна, вич адан чкадал месел ярх жеда.

Яру Клепени агакъна. Ада ракар гатада: тлакь-тлакь!

- Ам вуж я? - хабар къада Жанавурди. Сес адан векъи ва къуру тир.

Яру Клепедиз кичле хъана, ада, бадедин сес начагъвилай чуру хъанваз гъисабна, жаваб гана.

- Ам зун я, ви хтул руш. За ваз таза гуьмбени гъанва, гетледа аваз гъерини. Жанавурди, уьгъуь яна хъиз, шуькълуь синалди лагъана: - Еб яла, зи бала, рак вич ахъа жеда.

Ялна Яру Клепеди ракарал вегъенвай еб, рак ачух хъана. Руш кваллиз гъахъна. Жанавур яргъандик чуьнуьх хъанвай. Гъаникай лагъана:

- Гуьмбе, зи руш, столдал эциг. Гетлени къацал хкажа. Жув атана, зи патавай ярх хъухъ!

Яру Клепеди лагъайвал авуна, Жанавурдин патавай месел ярх хъана. Ахпа хабар къуна:

- Баде, ви гъилер вучиз икъван еке бур я?

- Вун мягъкемдиз къужахда къун патал, зи бала.

- Баде, ви япар вучиз икъван еке бур я?

- Ви ван хъсандиз атун патал, зи бала.

- Баде, ви вилер вучиз икъван еке бур я?

- Вун хъсандиз акун патал, зи бала.

- Баде, ви сарар вучиз икъван еке бур я?

- Вун фад-фад тлуьн патал, зи бала!

Яру Клепедай сес акъатдалди, Жанавурди ам вегъена къуна, вичин туьтунилай ракъурна...

Бахтунай хъиз, и члавуз къаридин кваллин патавай, кларасар атлуз, нажахар гвай итимар физвай. Абуруз квалляй еке къалдин ван хъана, тадиз аниз гъахъна. Акуна Жанавур, адаз нажахар къалумарна. Ахпа азгъундин руфун къазунна, анай Яру Клепе ва адан гуьгъуьналлаз яшлу баде ни сагъ-саламатдиз акъудна...

Ик!, зунни и мах гваз куь патав хтана.

Таржума - Мерд АЛИДИН.

Марьям МАМЕДОВА,
9 "б" кл. ученица

Япашни Бачлах

(Гъикая)

Гъайванрихъ хътин дуствал
инсанрихъ тлимил жеда.

(Мисал)

Лугъуда хъи, гъвечли килди гъамиша гурцул яз амукъда. Ахътин дуьшуьш заз чи квалени акуна.

Хъана къван са гурцул. Дахди заз пишкеш яз гъайи. Зун шад хъанай. Чан алай пишкеш хъуниз килигна.

Са гъафтедилаи меркездай хтай вахани заз са пишкеш хкана, зун хайи йикъан гъурметдай - шенпли. Зи шадвилек мадни лувар акатна.

"Им ваз подарок я зи патай", - лагъана, ваха шенпли зи къужахда эцигна. За адаз "подарок" ваь, дидед члалалди "пишкеш", "аманат", "ядигар" лагъ лагъанай. Ам захъ галаз рази хъанай.

Шенпли япар виликди ханвай хътинди тир.

Фарида МЕГЪАМЕДХАНОВА,
7-кл. ученица

Бешлигдин мурз

(Max)

"Мискъи инсандивай девлет
кватлиз жедач".

(Мисал)

Хъана къван, хъанач къван са девлетлу кас. Гъар няниз адан тавханаяр шемери нурламишиз хъана. И кардалди ам вич вичел ашукъ тир. Адани вири шемер, квалера къунагъар, межлисар, мугъманар авайла, къуькълуьриз ихтияр гузвай. Амай вахтара гъар вад шеминикай сад къуькълуьруни буйругъ ганвай. Адан фикирдалди, а тегъерда вичин девлетар артухарзавай.

Девлетлу касди межлисар тухудай чехи кваллин цлар жуьт-жуьт шемеривди безетмишнавай. Къаваукай екез туькълуьрнавай вад пилпен лампа куьрсарнавай. Абурун эквени чилихъди элкълуьрна эцигнавай гъузгуйри гужлу ийизвай. Лампайрани гъар сада къилди лацу нафт цанвай. Им иесидин вирида-

Ваха лагъайвал, цийи жинсининди. Адал япаш твар эцигна. Гурцулни зи риклиз хуш хъанвай. Члар алай гъвечли туп хъиз аквадай ам. Адаз Бачлах лагъана.

Гатфар жедалди шенпли Япаш - квалера, гурцул Бачлах гъаятда - дахди авунвай чими кумада яшамеш хъана. Чпкай чпис са хабарни авачиз. Гъаваяр чими хъайила, за Япаш гъаятдиз акъудна. Ам акунмазди, Бачлаха япар хкажна, тик къунвай тум галтадиз башламышна. Абурун дуствилелди таниш жез клан хъунин лишанар тир. Амма Япаша, пуф-фийиз, вичин чларар цаз-цаз авунай. Бачлах вичив агуьдзавачир.

Са арадилаи Бачлахни Япаш таниш хъана. Сифте сада-садахъай ни чулуна, ахпа катакалтуг майданда гъатна. Иллаки Бачлах зиринг тир. Аквадай гъаларай, адаз теквили тади ганвай. Югъди кумадай экъеч тийизвай гурцул, шенпли за кваллиз хутахлайни, гъаятда са квехъ ятлани къекъведай. Зи фикирдалди, ам шенплидин гъарайда жезвай.

Япаш лагъайтла, хъи къилихринди тир. Бъзи вахтара ада Бачлах тапасдивни ядай. Ятлани ада и кардиз тлимил фикир гудай. Гъар сеферда Япаш акурла, Бачлаха шенплидиз къугъун теклифдай.

лайни клани ва дамахлу лампа тир. Унлугъ лампа, харжияр гзаф жеда лугъуз, мискъи иесиди инкарнавай.

Хабар нивай? Хабар - гъа и бешлиг лампадивай. Са сеферда межлис куьтягъ хъана, мугъманар хъфейла, иесиди бешлигдин са лампа туна, амайбур хкадарун буйругъна. И кар лампадин мурцаз бегенмиш хъанач. Амни вич вичиз хкахъна. Бешлиг хкахъайла, квалера са къадар мичли жезвай. Гъикъван куькълуьр хъийиз алахънатлани, лампадин цлун мурз хкахъиз хъана. Инжиклу хъана, хъел атай иесидай акъатна: - Я Аллагъ, им вуч аламанат я?

- Аламанат туш, - члалал атана мурз. - Мискъивилин нетижа я. Амай мурцар хкадарайла зун текдиз амуькъзава. Теквили зи сефилвал артухарзава, зи кваллах зайифарзава. Эхирдай зи ашкъи квяхъзава. Куькълуьра чун вад стхани. Тлимил кураи чун, амма нурлуз кураи. Цлуд хилен лампайрин иесиар, белки, вун къван кевеи туш.

Бешлиг лампадин мурца авур ихтилатди иесидиз регъуь авуна. Гъа члавалай къулухъ иесиди лампадин вад хелни куькълуьриз хъана.

Лугъуда хъи, гъил ачухдиз вердиш хъайи иесидин квал лампадин нурлу мурцари къени гурчегарзама...

Алия БЕЙБАЛАЕВА, 10-кл.

Гъарфарин гъамар

(Max)

"Члалаз ранда язавайди халкъ я".

(Мисал)

Лезги члал! Адан гъарфарганда 45 гъарф, са хизанда хъиз, дуствилелди яшамеш жезва. Абурун бахтлу я, вучиз лагъайтла, рахадайла, халкъди абур, маналу гафар арадиз гъиз, жумлаяр туькълуьриз ишлемешзава. Амма вири гъарфар и кардал сад хъиз рази хъанач. Вучиз лагъайтла, абур бязи вахтара къилди амуькъзава, яни сагъ гафунин чкадал абур тек яз ишлемешзава.

Хабар нивай? Хабар - гъа и гъарфаривай чпивай. Са юкъуз абур, А, И, Ё, Э, Я гъарфар квалт хъана ва абуру халкъдин патав теквлин патарай арза гваз фин къетлана. Виридалайни чехи «А» къиле аваз абур халкъдиз арза гуз фена. Халкъдини, патав арзачияр атайла, Аллагъди патай малаик ракъурзавайди хъиз, гъарфар къаршиламишиз ва абуруз жавабар гуз члалан алим ракъурна. "А"

ди лагъана хъи, арзадиз атанвайбур гзаф гъамлу я, вучиз лагъайтла, гзаф вахтара чеб текдиз амуькъзава лугъуз. Гуя а теквал чли зинданда хъиз акъудзава. Ахпа "Я" рахана. Ада лагъана: - Зун вуж ятла, заз чизвач. Зун гагъ глагол, гагъ клус, гагъни союз я. Икъван везифаяр хиве авай зунни тек я. Са рехъ жагъурна кланда.

Хабар нивай? Хабар - члалан алимдивай. Ада лагъана: - Ахътин къилдин ихтиярар ганвай куьн пара бахтлубур я. Бъзи вахтара куьн текдиз амуькъзаватлани, квез сагъ гафунин къуват ава. Куьн маналу я. Гзаф гъарфар куьн къван азад туш. Абурун маса гафарихъ галаз гафуниз гъахъзава. Абурун куь бахтунал пехил тирдини чизвани квез? Амма им акл лагъай гаф туш хъи, куьн гъамиша тек я. Гзаф гафара мана арадиз гъун патал куьнени иштиракзава. И карди лугъуз-ва хъи, куьне гъам къилди, гъам маса гафарихъ галазни члалаз гафарин маналувал гъизва.

Алимдин гъавурда акъур гъарфар шад хъана, къулухъди элкълуьна ва гилани абуру, гъа сифте хъиз, члалаз къуллугъ ийиз, чпин бахтлу рехъ давамарзава ва, ян тагана, везифаяр тамамарзава...

Муаллим - А.Ашурагъаев

Чи ватанэглияр - гъар сана Рикле хайи чил аваз

Ростов шегерда яшамиз жезвай гзаф лезгийриз **Ариф МЕЛИКОВАН** твар хъсандиз чида. Урусатда милли мярекатар тешкилуник, ватанэглияр сад-садав агудуник вичин пай кутазвай Ариф Ростовда яшамиз жез ва ана карчивилел машгул яз къад йис къван я. Мукъвара ам Ростовда яшамиз жезвай агъсаквал Афис Абдурагмановахъ галаз санал "Лезги газетдин" редакциядиз атайла, адахъ галаз чун мукъувай таниш хъана. Ростовда яшамиз жезвай ватанэглияр чна редакциядин къуллугъчийри хайи члалал акъуднавай ктабар, газетдин цийи нумраярни пишкешна. Заз малум хъайивал, хайи чил рикле аваз, жуван члал, милли ивираар хуьн патал абуру чпелай алакьдай вири жуьредин гьерекатар, серенжемар кылиз акъудзава.

Ариф Нарудинович Меликов 1979-йисан 15-сентябрдиз Стлал Сулейманан райондин Герейханован хуьре дидедиз хъана. Адан аял вахтар Къазахстандин Новый Узень шегерда акъатна, 1989-йисуз Стлал Сулейманан райондин Герейханован хуьруыз хтана. Ина хуьруьн мектеб, ахпа автомобилпринни рекъерин колледж куьтыгна. Яракьлу куьшунрин жергейра къул-

лугъна хтайдалай инихъ ам вичин хизанни галаз Дондал алай Ростов шегерда яшамиз жезва. Мукъвал-мукъвал хайи хуьруыз хкъезва, Дагъустандин хуьрера, шегерра цийи танишрихъ галаз гуьрушар тешкилзава. А.Меликова 2018-йисуз Махачкъаладин ДГПУ-да кыле фейи лезги члалан гегенш форумдани иштиракна.

Ростовда яшамиз жезвай вишелей гзаф лезгийрикай ибарат интернет-кватлал арадал гъанва, мукъвал-мукъвал гуьрушар, мярекатар кыле тухузва, ватандивай яргъа аватлани, милливал хуьз алахъзава.

"Гъар гъяддин юкъуз чна, Рос-

тов шегерда яшамиз жезвай лезгийри, футбол къугъун тешкилзава. Алатай йисуз чна ина сифте яз Яран сувар гурлудаказ кыле тухвана, Дагъустандай "Штул" ансамблдизни теклифна. Ци сифтедай Краснодарда, ахпа чна Ростовдани лезги халкъдин "Шарвили" эпосдин сувар кыле тухвана, спортдин милли жуьрейрай акъажунар тешкилна, милли хуьрекар дадмишна, иштиракчийри цилинин пагъливанрин алакунриз килигдай мумкинвал хъана", - лугъуза А. Меликова.

Мярекатрик кыл кутунин, абуру тешкиллуодак кылизни акъудунин карда Ариф Меликова активистрихъ галаз санал виликамаз гъазурвилер акъазва.

"Чна Краснодардин, Ставрополдин крайра авай лезгийрихъ галаз сик алакъаяр хуьзва. Мярекатар тухудайла, мугъманвилериз физва", - алава хъувуна А.Меликова.

Мукъвара чи ватанэглияр Краснодардиз ва Ростовдиз лезги театрдин теклифдайвал я. Милли меденият, тарих, хайи члал хуьнин ва абуру жегилрин арада машгурунин карда зегъмет члугъазвай, и рекъяй таблигъат тухузвай гъар са ватанэглияр баркалла.

Зенд

Рекъерин "агъаяр"

21-ноябрдиз рекъерихъни улакьрихъ галаз алакьалу члуру агъвалатра телеф хъайибур рикле хкидай Виридуьньядин югъ къейда. Рекъерин гьерекатрин хатасузилер артухарунин жигъетдай РФ-дин къенепатан крарин министерстводи кар алай серенжемар къабулун давам жезватлани, къурбандрин, рекъера "агъавалзавайбурун" къадар йисалай-суз пара жезва.

И йикъара уьлкведин, республикадин электронный такъатра, соцсетра Москвадин Кутузован куьчеда арадал атай улакьрин авариядикай рахунарни веревирдер давам жезва. Ана машгур автоблогер, дагъустанви Саид Губденский ва адахъ галаз машинда ацукнавай къвед лагъай касни къена. Мад къве касдиз тларвал хъана. Саида гъалзавай BMW машин Mercedes ва Volvo машинра акъуна. Соцсетра бязибуру кхъизвайвал, хатасузвилер члал къванни гъалднавайтла, умуьр къутармиш хуьн мумкин тир.

Рекъерин гьерекатрин къайдаяр къасухдай члурузайбуру, идалди чеб "тафаватлубур", "виклегъур", улакь гъалунин жигъетдай масадахъ авачир хътин алакьунар авайбуру яз гъисабзавай кыл бушбуру чаз чидай аямда гъамиша хъана ва абурун къадар, акъазвай гъа-

ларай, къвердавай мадни артух жезвай хъинди я. Гъикъ хъи, улакь гъалдайла, жуьреба-жуьре уюнар акъудзавай ксари члуру гьерекатар чеб патал лезетлу крар яз гъисабзава. Кар ана ава хъи, гъа "тафаватлубур" себеб яз, са тахирни квачир, рекъерин гьерекатрин къайдаяр члуру тийизвай инсанар къурбандиз элкъезва.

Алай вахтунда алава хъханвай мад са себеб мобильный телефонрихъ галаз алакьалу я. Улакь гъалзавай касди, са гъилив телефонда тлуру экъузри, рекъелайвилер алудзавай дуьшуьшар себеб язни, гзаф къадар хасаратвилер арадал къезва. Гъатта автобусар, маршруткаяр гъалзавайбуруни, игъитятувал квадарна, улакьда ацукнавай инсанри туьгметар авунихъайни кичле тахъана, "хихи-хаха" ийиз, телефондив къугъаз жада.

Хъвана, рудихъ ацукъзавайбуру, адет яз, чеб полициядин къуллугъчийри къадатла-къадачтла лугъуз, гъа кардикай фикирда. Амма чебни, чеб себеб яз масабурни хаталувилик акатуникай гъич фикирдач. Полициядин къуллугъчийрин макъсадни тахсиркарвилерин вилик пад къун я эхир.

Статистикадин делилар гъисаба къуртла, алай йисан сифте кылелай инихъ 10 вацран муддатда Россиядин рекъерал улакьрихъ галаз алакьалу бедбахтвилерин дуьшуьшрикти 12 агъзур кас къван къена. Рекъерал 109 агъзур члуру агъвалат арадал атана.

Къез чидани?

Вьетнамдикай итижлу делилар

- Вьетнам гзаф миллиетрикай ибарат уьлкве я. Ана авай 54 халкъдихъ гъар садахъ вичин меденият, члал ава. Уьлкведин асул (86%) халкъ вьетнамвийар я.
- Вьетнамда виш миллиондив агакъна инсанар яшамиз жезва.
- И уьлкведин умуми майдан 331210 квадратный километрдидай ибарат я.
- Вьетнам Азиядин Индокитай полуостровдал алай гъевчи уьлкве я.
- Гатун вахтунда Вьетнамда чимивал 60 градусдив агакъун мумкин я.
- Эхиримжи йисара Вьетнам хъсанвилехъ дегиш жезва, анаг туристрин фикир желбзавай чкадиз элкъевенва.
- И уьлкведин меркез Ханой ятлани, экономикадин жигъетдай важиблу ва члехи шегер Хошимин я.
- Вьетнамвийар аскланбуру я. Буйдин къакъанвал 175 сантиметрдидай барабар инсан ана лап къакъанди яз гъисабзава.
- И уьлкведин куьчейра домино, тламаяр, къумар ва я шеш-беш къугъадайбуру мукъвал-мукъвал аквада.
- Вьетнамдин къалин тамар, клачичлухар (джун-

гли) гзаф хаталу чкаяр я, гъар нивай хъайитлани ана дурум гуз жадач.

- Ракъинин кузвай нурарикай чин хуьн патал гзаф вьетнамвийар маскаяр алукъзава.
- Бразилиядилай алатайла, кофе гъазурунин жигъетдай къвед лагъай чкадал алай уьлкве Вьетнам я. Итижлу делил ам я хъи, вьетнамвийар чпи кофе саки ишлемишзавач, арадал къезвавай бегъер вири маса уьлквейриз ракъурзава.
- Бирмадилай алатайла, дуьгъу гзаф ишлемишзавай къвед лагъай уьлкве Вьетнам я. Юкъван гъисабдалди, йисан муддатда са вьетнамвиди 169 килограмм дуьгъу незва.
- Вьетнамдин пулуниз "донги" лугъуза. И пул чарчикай ваъ, пластикадикай авунва. Къежин ва къазун тийидай пул я.
- Вьетнамдин агъалийри крокодилдин, девекъушдин, акърабдин, хъалхъас хъипрен ва маса гъайванрин якар незва.
- Вьетнамда чарчарар гзаф ава.
- Вьетнамда улакьдин еринда гзафбуру скутерар ишлемишзава.

Уьлкведа ва дуьньяда

Къарабахдикай рахана

Россиядин Президент В.Путина ва Эрменистандин премьер-министр Н.Пашиняна Къарабахда ислягъвал арадал хъунин гъалар телефондай веревирдна. Идакай Кремлдин сайтда хабар ганва.

Алай вахтунда Дагълух Къарабахда авай гъаларикай рахадайла, Н.Пашиняна ислягъвал къайдадик кухтунин сергъятра аваз куьмекар гунай В.Путиназ чухсагъул малумарна. Адалайни гъейри, абуру региондин гъалар пайгардик хъунин месэла веревирдна.

Малум тирвал, алай йисан 16-ноябрдиз Эрменистандин Сюник областдин ва Азербайжандин Кельбаджар райондин часпардал къалмакъал арадал атана. Ислягъ гъалар чуьруькриз элкъурзава лугъуз, къве терефдини гъалар къизгъинарунай сада муькуьдак тахсирар кутуна. Часпардал кыле фейи женгерин нетижада эрменийрикайни, азербайжанвийрикайни са шумуд кас къена. Чуьруькар гъа юкъуз явашарна, секинвал пайгардик кухтуна.

Гуьгъуьнлай Россиядин МИД-дин кыл С.Лаврова тесстикъарайвал, Къарабахда ислягъ гъалар къайдадик кутуниз талуьк яз Россиядин, Эрменистандин ва Азербайжандин иштираквал авай саммит кыле фида. Амма, С.Лаврован фикирдалди, ихътин мярекат кыле тухун патал терефар умуми икъардал атуниз гъазур хуьн герек я.

Гъар къвед лагъай члал

21-лагъай асирдин эхирра дуьньяда авай къван члаларикай гъар къвед лагъайди амуьк тавунин къурхулувал ава. Ихътин фикир «Лента.ру» чешмеди раижна.

Терг жада лугъузвай гзаф члаларал алай вахтунда гъевчи халкъарин векилар рахазва. И ва я маса гъевчи халкъдин члал амуьк тавунин себебрикай сад инсанар чеб яшамиз жезвай хайи чкайрай яваш-яваш экъечлунихъ галаз алакьалу я. Чкадин агъалияр садавайни хуьз жадач - дуьньядин дережада абурун ихтиярар, халкъарин милли ивираар хуьнин месэлайриз къайда тирвал са уьлкведани фикир гузвач.

Миллетдин арада члалахъ эгъмият амуькун патал а члалакай менфят къачузвай майданар гегенш, векилрин къадарни артух хуьн чарасуз шартл я.

Япониядик кичл акатна

Япон гуьлуьнни Рагъэкъечдай патанни Китайдин гуьлуьн кылел алай цавун бушлухура Россиядини Китайди саналди кыле тухвай вердишвилерин военный серенжемри Япониядик къалабулух кутуна. Идакай "ТАСС" чешмеди хабар гузвач.

Япониядин къецепатан крарин министр Ё.Хаясиди къейд авурвал, гуя региондин хатасузвал къурхулувилик акатун мумкин яз гъисабуналди, Токиода гъукумдаррик теспача акатна. Чпин наразивал абуру Россиядивни Китайдив дипломатвилерин рекъерай агакъарнава.

Россиядини Китайдин умуми серенжем октябрдиз кыле фена, гъа жергедай яз КНР-дин часпардивни. Цава военный серенжемар кыле тухвай чавуз Кыблепатан Кореядини Японияди чпин истребителарни цавуз къарагъарна, амма гъавадин сергъятра къанунар члурай дуьшуьшар малум хъанач.

Раб ягъун тикрарна

Россиядин Президент В.Путина коронавирдиз акси раб къвед лагъай сеферда яна. Идакай "ТАСС" чешмеди хабар гузвач.

Президентди чи уьлкведа акъуднавай "Спутник Лайт" вакцина пешекарин теклифдалди хъана. Раб ягъайдалай къулухъ ада вичин гъал хъсанзавайдакай ихтилатна.

Тугъвалдикай

Гамалеядин тварцихъ галай эпидемиологиядинни микробиологиядин ахтармишунрин центрадин директор А.Гинцбургга коронавирдиз акси вакцинациядикай ва тлугъвал куьтыгъ хъуникай вичин баянар гана. Адан фикирар "Лента.ру" чешмеди раижнава.

Пешекарди къейд авурвал, коронавирдизин тлугъвал амуьк тавун патал халкъдин 70-75 процентдихъ герек тир къван антителар хуьн чарасуз я. Ада ковиддиз акси рапар ягъунин еришар йигинарун лазим яз гъисабзава.

Алай вахтунда дуьньяда коронавирус акатайбурун къадар 5 миллиондилай алатнава. Ковид акатайбурун къадар виридалайни гзаф США-да (47,7 миллиондилай гзаф) ава. Адан гуьгъуьнал Индия (34,5 миллиондилай гзаф), Бразилия (22 миллиондилай гзаф), Великобритания (9,9 миллиондилай гзаф), Россия (9,4 миллиондилай гзаф), Туркия (8,6 миллиондилай гзаф) ала.

Бязи чешмейри тесстикъарзавайвал, Россиядин агъалийрикай 43,7 процентди вирусдиз акси рапар янава.

Къуд аскер телеф хъана

"Новости" РИА-ди хабар гузвайвал, 22-ноябрдиз Сирияда "Жебхат ан-нусра" (ам Россияда къадагъа авунва) клеретдин боевикри гуьлле гуьнкди а уьлкведин къуд аскер къена, садал хирер хъана. Агъвалатар Идлиб, Хама, Алеппо вилаятра кыле фена.

Сирияда 2011-йисалай инихъ къалмакъал давам жезва. 2017-йисуз Москвади ИГ (ам Россияда къадагъа авунва) барбатлуни гъакъиндай малумарнай. Уьлкведин кылдин районар боевикрикай азад авунин гьерекатар алай вахтундани давам жезва. Исытда гъукумдарри сифте нубатда сиясатдин жигъетдай гъалар пайгардик кухтунин, уьлкве гуьнгъуна хтунин, катая агъалияр элкъуьрна хъунин месэлайр эвелимжибуру яз вилик эцигнава.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 29-ноябрь

Table with TV schedule for Nov 29, including channels like РГВК, 18:10, 18:45, 19:30, 20:00, 20:20, 20:45, 21:00, 21:20, 22:05, 22:30, 23:00, 23:20, 23:50, 00:30, 01:00, 01:15.

ПЕРВЫЙ

Table with TV schedule for Nov 29, First Channel, including programs like 'Доброе утро', 'Новости', 'Жить здорово!', 'Модный приговор', 'Время новостей', 'Время покажет', 'Давай поженимся!', 'Мужское/Женское', 'Время покажет' с А. Шейниным, 'Вечерние новости', 'На самом деле', 'Пусть говорят', 'Время', 'Т/с "Вертинский"', 'Вечерний Ургант', 'Познер', 'Время покажет', 'Новости', 'Время покажет'.

РОССИЯ 1

Table with TV schedule for Nov 29, Russia 1, including programs like 'Утро России', 'Канал "Гюлистан"', 'Вести-Дагестан', 'МВД', 'Д/ф. "Славься, Отечество, Отчизна"', 'Акценты', 'Утро России', 'Вести', 'Утро России', 'О самом главном', 'Вести', 'Судьба человека', '60 минут', 'Т/с "Кулагины"', 'Вести', 'Андрей Малахов. Прямой эфир', 'Вести', 'Вести. Местное время', 'Т/с "Ключ от всех дверей"', 'Вечер с Владимиром Соловьевым', 'Т/с "Идиот"'. (12+).

НТВ

Table with TV schedule for Nov 29, NTV, including programs like 'Утро. Самое лучшее', 'Сегодня', 'Т/с "Морские дьяволы. Особое задание"', 'Сегодня', 'Т/с "Морские дьяволы. Особое задание"', 'Сегодня', 'Место встречи', 'Сегодня', 'За гранью', 'ДНК', 'Сегодня', 'Т/с "Горячая точка"', 'Сегодня', 'Основано на реальных событиях', 'Т/с "Параграф 78"', 'Т/с "Агентство скрытых камер"', 'Т/с "Провинциал"'. (16+).

ДОМАШНИЙ

Table with TV schedule for Nov 29, Home Channel, including programs like '6 кадров', 'Д/ф "Реальная мистика"', 'По делам несовершеннолетних', 'Давай разведемся!', 'Тест на отцовство', 'Понять. Простить', 'Порча', 'Знахарка', 'Возвращение домой', 'Мелодрама "Опекун"', 'Т/с "На твоей стороне"', 'Дыши со мной', 'Реальная мистика', 'Возвращение домой', 'Порча', 'Знахарка'.

ТВ-ЦЕНТР

Table with TV schedule for Nov 29, TV-Center, including programs like 'Настроение', 'Доктор И...', 'Не могу сказать прощай', 'Алексей Жарков. Эффект бабочки', 'События', 'Коломбо', 'Мой герой', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Ребенок или роль?', 'События', 'Анатомия убийства', 'События', 'Закон и порядок', 'Звездный суд', 'События', 'Петровка, 38', 'Прощание. Надежда Крулская', 'Хроника московского быта'.

ЗВЕЗДА

Table with TV schedule for Nov 29, Zvezda, including programs like '22 минуты', 'Сегодня утром', 'Новости дня', 'Свинарка и пастух', 'Открытый эфир', 'Новости дня', 'Смерть шпионами', 'Военные новости', 'Смерть шпионами', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Ребенок или роль?', 'События', 'Анатомия убийства', 'События', 'Закон и порядок', 'Звездный суд', 'События', 'Петровка, 38', 'Прощание. Надежда Крулская', 'Хроника московского быта'.

саласа, 30-ноябрь

Table with TV schedule for Nov 30, including channels like РГВК, 07:00, 07:20, 08:00, 08:10, 08:30, 08:50, 10:30, 10:45, 11:15, 12:30, 12:55, 13:45, 14:10, 14:30, 14:50, 15:35.

ПЕРВЫЙ

Table with TV schedule for Nov 30, First Channel, including programs like 'Доброе утро', 'Новости', 'Жить здорово!', 'Модный приговор', 'Время новостей', 'Время покажет', 'Давай поженимся!', 'Мужское/Женское', 'Время покажет' с А. Шейниным, 'Вечерние новости', 'На самом деле', 'Пусть говорят', 'Время', 'Т/с "Вертинский"', 'Док-ток', 'Вечерний Ургант', 'Эдуард Артемьев. Обыкновенный гений', 'Время покажет', 'Новости', 'Время покажет'.

РОССИЯ 1

Table with TV schedule for Nov 30, Russia 1, including programs like 'Утро России', 'Вести', 'Утро России', 'О самом главном', 'Вести', 'Судьба человека', '60 минут', 'Т/с "Кулагины"', 'Андрей Малахов. Прямой эфир', 'Вести', 'Вести. Местное время', 'Т/с "Ключ от всех дверей"', 'Вечер с Владимиром Соловьевым', 'Т/с "Идиот"', 'Личное дело'.

НТВ

Table with TV schedule for Nov 30, NTV, including programs like 'Мухтар. Новый след', 'Утро. Самое лучшее', 'Сегодня', 'Т/с "Морские дьяволы. Особое задание"', 'Сегодня', 'Место встречи', 'Сегодня', 'За гранью', 'ДНК', 'Сегодня', 'Т/с "Горячая точка"', 'Сегодня', 'Основано на реальных событиях', 'Параграф 78', 'Агентство скрытых камер', 'Провинциал'.

ДОМАШНИЙ

Table with TV schedule for Nov 30, Home Channel, including programs like 'Реальная мистика', 'По делам несовершеннолетних', 'Давай разведемся!', 'Тест на отцовство', 'Понять. Простить', 'Порча', 'Знахарка', 'Возвращение домой', 'Мелодрама "Мама моей дочери"', 'Т/с "На твоей стороне"', 'Дыши со мной', 'Реальная мистика', 'Возвращение домой', 'Порча', 'Знахарка'.

ТВ-ЦЕНТР

Table with TV schedule for Nov 30, TV-Center, including programs like 'Настроение', 'Доктор И...', 'Не могу сказать прощай', 'Алексей Жарков. Эффект бабочки', 'События', 'Коломбо', 'Мой герой', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Ребенок или роль?', 'События', 'Анатомия убийства', 'События', 'Закон и порядок', 'Звездный суд', 'События', 'Петровка, 38', 'Прощание. Надежда Крулская', 'Хроника московского быта'.

ЗВЕЗДА

Table with TV schedule for Nov 30, Zvezda, including programs like 'Смерть шпионами', 'Сегодня утром', 'Новости дня', 'Табачный капитан', 'Открытый эфир', 'Новости дня', 'Смерть шпионами', 'Военные новости', 'Смерть шпионами', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Ребенок или роль?', 'События', 'Анатомия убийства', 'События', 'Закон и порядок', 'Звездный суд', 'События', 'Петровка, 38', 'Прощание. Надежда Крулская', 'Хроника московского быта'.

арбе, 1-декабрь

Table with TV schedule for Dec 1, including channels like РГВК, 07:20, 08:00, 08:10, 08:30, 08:50, 10:45, 11:15, 12:30, 12:55, 14:10, 14:50, 16:30, 16:55, 18:10.

ПЕРВЫЙ

Table with TV schedule for Dec 1, First Channel, including programs like 'Доброе утро', 'Новости', 'Жить здорово!', 'Модный приговор', 'Время новостей', 'Время покажет', 'Давай поженимся!', 'Мужское/Женское', 'Время покажет' с А. Шейниным, 'Вечерние новости', 'На самом деле', 'Пусть говорят', 'Время', 'Т/с "Вертинский"', 'Док-ток', 'Вечерний Ургант', 'До и после Победы', 'Время покажет', 'Новости', 'Время покажет'.

РОССИЯ 1

Table with TV schedule for Dec 1, Russia 1, including programs like 'Утро России', 'Вести', 'Утро России', 'О самом главном', 'Вести', 'Судьба человека', '60 минут', 'Т/с "Кулагины"', 'Андрей Малахов. Прямой эфир', 'Вести', 'Вести. Местное время', 'Т/с "Ключ от всех дверей"', 'Вечер с Владимиром Соловьевым', 'Т/с "Идиот"', 'Личное дело'.

НТВ

Table with TV schedule for Dec 1, NTV, including programs like 'Мухтар. Новый след', 'Утро. Самое лучшее', 'Сегодня', 'Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины"', 'Сегодня', 'Место встречи', 'Сегодня', 'За гранью', 'ДНК', 'Сегодня', 'Т/с "Горячая точка"', 'Сегодня', 'Основано на реальных событиях', 'Агентство скрытых камер', 'Провинциал'.

ДОМАШНИЙ

Table with TV schedule for Dec 1, Home Channel, including programs like '6 кадров', 'Д/ф "Реальная мистика"', 'По делам несовершеннолетних', 'Давай разведемся!', 'Тест на отцовство', 'Понять. Простить', 'Порча', 'Знахарка', 'Возвращение домой', 'Мелодрама "Сестра по наследству"', 'Т/с "На твоей стороне"', 'Дыши со мной. Счастье взаимно', 'Реальная мистика', 'Возвращение домой', 'Порча', 'Знахарка'.

ТВ-ЦЕНТР

Table with TV schedule for Dec 1, TV-Center, including programs like 'Настроение', 'Доктор И...', 'Неисправимый лун', 'Т/с "Теория Вици"', 'Петровка, 38', 'События', 'Коломбо', 'Мой герой', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Тиранизм, насильник, муж', 'События', 'Сербия Артемиды', 'Хватит слушать', '90-е. Бандитское кино', 'События', 'Закон и порядок', 'Прощание. Маршал Ахромеев', 'Знак качества', 'Как Горбачев пришел к власти'.

ЗВЕЗДА

Table with TV schedule for Dec 1, Zvezda, including programs like 'Смерть шпионами', 'Сегодня утром', 'Новости дня', 'Трембита', 'Открытый эфир', 'Новости дня', 'Смерть шпионами. Крым', 'Военные новости', 'Смерть шпионами. Крым', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Тиранизм, насильник, муж', 'События', 'Сербия Артемиды', 'Хватит слушать', '90-е. Бандитское кино', 'События', 'Закон и порядок', 'Прощание. Маршал Ахромеев', 'Знак качества', 'Как Горбачев пришел к власти'.

хемис, 2-декабрь

Table with TV schedule for Dec 2, including channels like РГВК, 07:00, 07:20, 08:00, 08:10, 08:30, 08:50, 10:45, 11:15, 12:30, 12:50, 13:45, 14:30, 14:50, 15:35, 16:05.

ПЕРВЫЙ

Table with TV schedule for Dec 2, First Channel, including programs like 'Доброе утро', 'Новости', 'Жить здорово!', 'Модный приговор', 'Время новостей', 'Время покажет', 'Давай поженимся!', 'Мужское/Женское', 'Время покажет' с А. Шейниным, 'Вечерние новости', 'На самом деле', 'Пусть говорят', 'Время', 'Т/с "Вертинский"', 'Большая игра', 'Вечерний Ургант', 'Нина Гребешкова. Я без тебя пропаду', 'Время покажет', 'Новости', 'Время покажет'.

РОССИЯ 1

Table with TV schedule for Dec 2, Russia 1, including programs like 'Утро России', 'Вести', 'Утро России', 'О самом главном', 'Вести', 'Судьба человека', '60 минут', 'Т/с "Кулагины"', 'Андрей Малахов. Прямой эфир', 'Вести', 'Вести. Местное время', 'Т/с "Ключ от всех дверей"', 'Вечер с В. Соловьевым', 'Т/с "Идиот"'.

НТВ

Table with TV schedule for Dec 2, NTV, including programs like 'Мухтар. Новый след', 'Утро. Самое лучшее', 'Сегодня', 'Т/с "Морские дьяволы. Рубежи Родины"', 'Сегодня', 'Место встречи', 'Сегодня', 'За гранью', 'ДНК', 'Сегодня', 'Т/с "Горячая точка"', 'Сегодня', 'Основано на реальных событиях', 'Уроки русского', 'Мы и наука. Наука и мы', 'Выйти замуж за генерала', 'Провинциал'.

ДОМАШНИЙ

Table with TV schedule for Dec 2, Home Channel, including programs like 'Реальная мистика', 'По делам несовершеннолетних', 'Давай разведемся!', 'Тест на отцовство', 'Понять. Простить', 'Порча', 'Знахарка', 'Возвращение домой', 'Мелодрама "Сестра по наследству"', 'Т/с "На твоей стороне"', 'Дыши со мной. Счастье взаимно', 'Реальная мистика', 'Возвращение домой', 'Порча', 'Знахарка'.

ТВ-ЦЕНТР

Table with TV schedule for Dec 2, TV-Center, including programs like 'Настроение', 'Доктор И...', 'Карьера Димы Горина', 'Олег Даль. Между прошлым и будущим', 'События', 'Коломбо', 'Мой герой', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Кровные враги', 'События', 'Пояс Ориона', 'События', '10 самых... Спортивные звезды', 'Актёрские драмы', 'События', 'Закон и порядок', 'Московская паутина', 'Московская паутина'.

ЗВЕЗДА

Table with TV schedule for Dec 2, Zvezda, including programs like 'Смерть шпионами. Крым', 'Сегодня утром', 'Новости дня', 'Трембита', 'Открытый эфир', 'Новости дня', 'Смерть шпионами. Крым', 'Военные новости', 'Смерть шпионами. Крым', 'События', 'Город новостей', 'Женская версия', 'Кровные враги', 'События', 'Пояс Ориона', 'События', '10 самых... Спортивные звезды', 'Актёрские драмы', 'События', 'Закон и порядок', 'Московская паутина', 'Московская паутина'.

Table with 7 columns: жумья, 3-декабрь; ПЕРВЫЙ; РОССИЯ 1; НТВ; ДОМАШНИЙ; ТВ-ЦЕНТР; ЗВЕЗДА. Contains TV schedule for November 25th.

Table with 7 columns: киш, 4-декабрь; ПЕРВЫЙ; РОССИЯ 1; НТВ; ДОМАШНИЙ; ТВ-ЦЕНТР; ЗВЕЗДА. Contains TV schedule for November 26th.

Table with 7 columns: гьяд, 5-декабрь; ПЕРВЫЙ; РОССИЯ 1; НТВ; ДОМАШНИЙ; ТВ-ЦЕНТР; ЗВЕЗДА. Contains TV schedule for November 27th.

Table with 7 columns: КУЛЬТУРА; АРБЕ; ХЕМИС; ЖУМЬЯ; КИШ; ГЬЯД; РАДИО. Contains cultural and radio program listings.

Дин

Чехи гунагъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъай алим

(Эвел - 45-46-нумрайра)

Ширкдин и жуьре илагъивиле ширк авун я ва къурайшрин чехи пай кафирри гъа и жуьреда ширк ийизвай. Абуру чпин илагъийрин (гъуцарин) гъакъиндай лугъузвай (39-сура, 3-аят, мана): "... Чна абуруз (гъуцариз) анжах абуру чун Аллагъдиз жезмай къван мукъва авун патал ибадатзава...". Тек са Аллагъдиз къилди дуъа авурла (са Адавай тлалабайла), абуру Адаз къетлендиз илагъивал хъун инкарзавай, эгер Адаз масад шерик гъайитла, абуру Адахъ инанмишвалзава. А кардин гъакъиндай Аллагъ-Тааладин гафари шагъидвалзава (38-сура, 4,5-аятар, мана): "Ажеб хъана (абуруз) (кафирриз) абурун патав чпикай (чпин халкъдикай) тир "игъиятвал авунин хабар гудайди" (Пайгъамбар) ата-на лугъуз! Кафирри лагъана: "Им суьгъурчи (ва) тапархъан я! Бес ада (вири) илагъийрикай са илагъи авунвани (ада ибадатдиз лайхлу тирди са Аллагъ я лугъузвани)?! Гъакъикъатда, им (ада эвер гузвай кар) лап ажайиб кар я!".

Аллагъ-Таалади хабар ганвайвал, Ада Вичин расул (Аллагъдин гъакъиндай) тавгъид къиле тухун ва ширкдикай яргъа хъун патал ракурнава. Аллагъ-Таалади лугъузва (13-сура, 36-аят, мана): "... Лагъ (вуна абуруз): "Заз эмирнава анжах Аллагъдиз ибадат авун ва Адаз шерик тагъун. За Адан патав (са Адаз ибадат авуниз) эвер гузва ва зунни Адан патав хъфида!"

Ширкди инсанди авур (диндар, хъсан) амалар, гьерекартар чурзава. И кардин жигъетдай Аллагъ-Таалади лугъузва (39-сура, 65-аят, мана): "Дугъридани, ваз (эй Пайгъамбар) ва валай вилик хъайибурузни (расулризи) вагъи ракурна инандирмишнава: "Эгер вуна ширк авуртла (Аллагъдиз шерик гъайитла), гъакъикъатда, ви амал (авур вири хъсан крар) члур жеда (кввахъда, бада фида) ва вун (еке) зиянвал хъайибурукай жеда".

Гъавилай Аллагъди гзаф аятра анжах са Вичиз ибадатун эмирнава ва Адан гъакъиндай ширк авун (Адаз шерик гъун) къадагъа авунва. Мисал яз, Аллагъ - Таалади лугъузва (4-сура, 36-аят, мана): "Ибадат ая (куьне) Аллагъдиз ва Адаз шерик яз гъич са шейни къамир...".

Маса аятда лагъанва (16-сура, 36-аят, мана): "Дугъридани, Чна (вилигдай хъайи) гъар са уьмметдиз расул ракурна (ада абуруз лугъун патал): "Са Аллагъдиз ибадат ая (куьне) ва "тлагъутдикай" (Аллагъдилай гъейри амай вири шейэриз - гъуцариз, къейибуруз, бутариз, шейтландиз... - ибадат авуникай) яргъа хъухъ!".

Аллагъ-Таалади Вичин расулдиз ширк ийизвайбуруз хабар гун буюрмишна: абуру (ширк ийизвайбуру) эверзавай (дуъа ийизвай, ялварзавай) шейэривай (гъуцаривай, бутаривай), гъич тахъайтла, чпиз къванни куьмекиз жезвач. Ихътинбуру масадаз гъик куьмекада?!

Аллагъ-Таалади лугъузва (7-сура, 197-аят, мана): "(Куьне) Адалай гъейри, (тлалабунариз) эверзавайбурувай квез куьмек гуз жезвач ва абурувай чпизни куьмекиз жезвач".

Аллагъ-Таалади гъакъни мушрикьрин ягъалмишвиликай ва абурун акъулдин сефигъвиликайни хабар ганва: абуру хийир ва я зарар гун Аллагъдилай гъейри масадан ихтиярдани авайдахъ инанмиш тирвилей.

Аллагъ-Таалади лугъузва (35-сура, 40-аят, мана): "Лагъ (эй Пайгъамбар, мушрикьриз): "Акунани квез куь шерикар, Аллагъдилай гъейри куьне (тлалабунариз) эверзавай. Къалура (хабар це) куьне заз

вуч абуру чиликай (ва я чилел алайбурукай) халкънаватла, я тахъайтла абуруз цаварин карда (абур халкъ авунин, абурал гъакимвал авунин карда Аллагъдихъ галаз шериквал) уртахвал авани?!". Я тахъайтла, Чна абуруз (мушрикьриз) Ктаб багъишнавани ва абур, ам себеб яз, ачух делилдал алани?! Аксина, зулумкарри (кафирри) садбуру муькуьбуруз хиве къазвайди анжах алдатмишвал я".

Мадни Аллагъ-Таалади лугъузва (26-сура, 72,73-аятар, мана): "Куьне (ялвариз) эверай члавуз абуруз куь ван къевзвани? Я тахъайтла, абуру квез менфят гузвани (куьне абуруз ибадат авурла) ва я зарар гузвани (куьне абуруз ибадат тавурла)?!".

3. Аллагъдилай гъейри, масад фикирда къун (масадахъ майилвал, къаст авун) - гьерекартар ийидайла ва я гафар лугъудайла.

Ширк гафунин пуд лагъай мана тек са Халикъдиз талукъ крара мусурман касди Аллагъдилай гъейриди Адахъ галаз фикирда къун (адахъни майилвал, къаст авун) я. Аллагъдилай гъейридахъ майилвалзавай амалрикай сад, мисал яз, крара рия (показуха) авун я. Инсанди, рахадлайни, ширкдин ихтилат физвай жуьредиз рехъ гун мумкин я. Мисал яз, рахадлайла, чпе Аллагъдилай гъейриди Адахъ галаз барабар (сад хъиз) ийизвай гафар лугъун, гъатта вичи (рахазвай касди) а гафарин манадихъ инанмишвалзаватлани.

Амалра Аллагъдилай гъейридахъ майилвал авун динэгълияр патал рия авуниз барабар жезва. Месела, каплавай касди килигъзавай инсанриз хъсан акун патал сура келун, рукугъ ва сажда авун яргъалди давамарун; сив хъудайла, къе ислен ва я хемис югъ я, бес вуна сив хъузвачни лугъуз, и кардикай инсанриз ашкара авун; я тахъайтла, за вун къе илифарзава, захъ галаз сив хъудиз лугъуз. Гъаждикай, жигъаддикай рахайтлани, аниз риядин къаст авазни физвайбуру хъун мумкин я.

Риядин лишанрик мад такабурулувилелди къекъуьн, лавгъа жуьреда алукулун, вичикай инсанар ам алим кас я лугъуз рахун патал алимривай чирвилер къачун акатзава. Ихътин крари, гъелбетда, инсандин тавгъиддин, сидкъивилин тамамвал члурзава.

Дугъридани, ихътин гьерекартар авун туьнбуьгъ алай (виже текъвер) крар тирди гзаф делилри тестикъарзава. Абурукай сад Абу Гъурайра асгъабди (Аллагъ рази хъурай вичелай) агакъарнавай гъадис я. Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъана (мана): "Аллагъ-Таалади - Гзаф Берекатлу я Ам - лугъузва: "Зун шерикриз (Заз шерик авуниз) гъич муьгътегъ туширди я. Ни Заз масад шерик ийидай амал авуртла, ам ва адан шерик гъун За гъакъи тада (къабулдач)". (Муслим). И гъадисда рия ийизвай касдин амал члуруди тирди, адас суваб авачирди ва акъ авурдаз гунагъ жезвайди тестикъарзавай делил ава (Шаргъ ан-Нававий ли Сагъийгъ Муслим).

И кар маса са гъадисдини тестикъарзава. Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) лагъана (мана): "Куь гъакъиндай заз вурдалайни гзаф кичледу гъевечли ширк авун я!". Абуру лагъана: "Гъевечли ширк авун вучя, я расула Плагъ?". Ада лагъана: "Рия авун! Абуруз Аллагъ-Таалади Къияматдин Юкъуз - Ада инсанриз чпи авур амалрин эвез (гъакъи) хгъайла, лугъуда: "Алад (куьн), куьне а дуьньяда рия авурбурун патав. Квез абурун патай эвез (гъакъи) жагъудатла килигъ!" ("Муснад" - имам Агъмад).

(КъатI ама)

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин
8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Спорт

Экуь къаматриз бахшна

АЗАДДАКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

Чн мухбир

19-ноябрдиз Къурагърин ДЮСШ-дин дараматда райондин умуми образованидин идарайра келзавай аялрин арада азаддаказ къуршахар къунай СССР-дин спортдин мастер Н.М.Камалдинован экуь къаматдиз бахшнавай турнир къиле тухвана. ДЮСШ-дихъ галаз санал ам тешкилнавайди райондин спортдинни физический культурадин ва жегъилрин крарин рекъай отдел тир. Идакай райондин администрациядин сайтда хабар ганва.

чи тир. Спортдивай къерех хъайила, ада тренервиле зегъмет члугуна. Адан гъиликай спортдин мастерар ва жуьреба-жуьре акъажунрин гъалибчияр гзаф хкатна.

Турнир гила къвед лагъай сеферда тешкилнава. Ци ана 80-дав агакъна жаванри заланвилин 11 категориядай чпин алакьунар къалурна. Турнирдин макъсад жаван спортсменрин устадвал кхажун, райондин хъянавай команда патал виклегъ спортсменар тайинарун, спортсменрин арада дуствал мягъкемарун ва, къилиндани, Неби Мегъамедовичан лайихлувилериз къимет гун тир.

Тамам 6 сятда къиле феи кизгъин

Вичин ери-бине Гелхенрин хуьрай тир Неби Камалдинов са шумуд сеферда дзюдодай Дагъустандин чемпион, гъакъни мастервиле гзаф къадар турнирдин гъалиб-

бгъсерин нетижада турнирдин гъалибчиярин ва къилдин пишкешриз лайихлу хъайибурун тварар раиж хъана. ИкI, 1-чка Клирийрин хуьруьн жаванри къуна.

* * *

МИНИ-ФУТБОЛ

Мегъарамдхуьруьн райондин сайтда хабар гузвайвал, 21-ноябрдиз, арифдар Мегъамед Ярагъвидин экуь къаматдиз бахшна, райондин ДЮСШ-рин аялрин (2008-2010-йисара дидедиз хъанвай) арада мини-футболдай турнир къиле тухвана.

Райондин къил Фарид Агъмедова къейдзавайвал, неинки пешекарвиле, гъакъи жегъилрин ва массовый жуьредин спортни датлана вилик тухун лазим я. ИкI, спортдиз талукъ яз муниципальный программа къилиз акъудунин сергъятра аваз "Сагълам бедеңда - сагълам руьгъ", гъакъни "Жегъилри сагълам уьмуьрдин тереф

Ярагъ-Къазмайрин хуьре М.Ярагъвидин тварунихъ галай мектебдин футбол къугъвадай члурал къиле тухвай и акъажунра райондин 6 командади иштиракна. Турнирдин тешкилатчи райондин администрациядин физический культурадин ва спортдин отдел тир.

хуьзва" ва "Чун террордиз акси я" лишанрик кваз къиле тухвай спортдин серенжемда Мегъарамдхуьруьн ДЮСШ-да вердишвилер къачузвай жаванар 1-чкадиз лайихлу хъана. Бут-Къазмайрин ДЮСШ-дин командайри 2 ва 3-чкаяр къуна.

Виклегъвал къалурна

САМБО

Хазран КЪАСУМОВ

Мукъвара СтIал Сулейманан райондин Сардархуьре кардик квай дзюдодинни самбодин школадан майдандал самбодай Дагъустан Республикадин КIвенкIвечивал патал акъажунар къиле фена. Ана республикадин шегъеррай ва районрай атанвай 170 спортсменди заланвилин 10 категориядай чпин гъунарар къалурна. Къизгъиндаказ къиле феи акъажунра СтIал Сулейманан райондин командади 1 чка къуна.

Турнирда гъалиб хъайи ва приздин чкаяр къур спортсменриз медалар, кубокар ва грамотаяр гана.

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилай ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство
367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САЙДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Ш. ГЪАЖИМИРЗОЕВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туьклуб хъйизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкьвена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делирлин дуьзвили ва керчеквили патал хъйизва авай авторрин чпин хиле гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 16.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6078

Г - И лишандик квай материалар гъакьидихъ чапзавайбуру я.
12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Ери-бине Ахцегь райондин Игъиррин хуьрай тир, ДГТУ-дин высший математикадин кафедрадин муаллим, "Лезги газетдин" амадаг Агъамет Зергеревич САЛАГЪОВАЗ:

Илимдин рехъ къуна гъиле, Гъар са карда ава къвенкъве. Четинвилер ацалт тавуй

Вал уьмуьрдин гегьени рекъе.

Игъирвиди, къегьал хци, Ягъни намус цав хъиз миьхи,
Дидед члални пак адетар Ядигар хъиз хуьзва экуь.

Гъавилай вун хъанва чешие, Гъиле авай руьгъдин чешие. Къуват мадни артух хъурай,
Мягъкемди хъуй кутур бине!

Чан сагъ хъурай, руьгъни - клубан, Уьмуьр яргъи - са виш йисан!

Хизан бахтлу, цици хъурай, Дерезаяр - мадни къакъан!

ВАЗ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ РИКНИН СИДКЪИДАЙ МУБАРАКЗАВАЙ "ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" РЕДАКЦИЯ ВА КЪУРУШРИН ХУЬРУЬН МЕКТЕБДИН МУАЛЛИМ ГЪАЖИ КЪАЗИЕВ

Цийи мисклин

Чи мухбир

Лезги района мисклинар авачир, мисклинри къвалах тийизвай хуьрер къенин юкьузни ава. И четин месэла хуьруьн жематди гъалун чарасуз я. Гъикл мисклин герек ятла, гъакл ана къвалахдай къелнавай имамни хъун лазим я. Гъавилай жегъилар Исламдин медресайриз рекъе тваз жеда, месэла, - Дагъустандин Огни шегъерда авай Ярагъ Мугъаммад эфендидин тиварцихъ галай медресадиз.

Мукъвара Стлал Сулейманан райондин Асалдхуьре цийи мисклин ачухна. Бубайрилай ирс яз амукънавай мисклиндин дарамат ацахънавай, туьхклубдай гъалда амачир. Гила, шукур хъурай Аллагъдиз, Исламдихъ ва халкъдихъ рикл кузвай мусурманар себеб яз, Асалдхуьре вири шартлар авай мисклин арадал атанва. И кардик гзафбуру пай кутуна, эцигунрин къвалахрин къиле Гъажиханов Замир ва Мустафаев Мустафа акъвазна. Хандакар ягъайдалай къулухъ абур хуьруьнвийрин куьмеддалди са метр къван къакъанвиллиз цлар хкажна. Къвалахар давмарун патал такъатар куьтягъ хъана. И арада, Аллагъди ракъурайди хъиз, Къасумхуьруьн мисклиндиз лезги халкъдин къегъал

хва Алиммирзе Хазаров атана ва вичиз са мисклин цийикла туьхклуб хъийиз къанзавайдакай лагъана. Райондин имам Гъасан Амаханова адаз Асалдхуьре мисклин эцигзавайдакай ва ам куьмеддихъ муьгътеж тирдакай хабар гана. А.Хазарова имамдин меслят къабулна ва Асалдхуьруьн мисклин эцигун вичин хивез къачуна. Гъелбетда, ада и мергъяматлу къвалахдик чпин пай кутаз къанзавайбурузни а кар къадагъа авунач. Гъа икл, Къизляр райоinda авай Сарсар хуьрай тир Загъидин Къасумова мисклиндин

къав патал такъатар чара авуна. Заминулагъ Мустафаева пулдин такъатралди куьмед гана. Гъелбетда, куьмедкар гайибур гзаф хъана, амма макъалада чна анжах еке такъатар чара авурбурун тиварар къунва. Амай вири къвалахар Алиммирзе Хазарова чара авур такъатрихъ авуна.

Мисклин ачухуниз талуькарнавай мярекатда Къиблепатан Дагъустанда РД-дин Муфтиятдин векил Гъ.Гъажиева, Вили Стлалрин имам И.Гъамидова, Цмур хуьруьн имам А.Аливердиева, Герейханован хуьруьн имам А.Эминова, Асалдхуьруьн агъсакъал Къагъриман муаллимди, гъа и хуьруьн имам З.Гъажиханова ва масабуру иштиракна. Межлис райондин имам Гъ.Амаханова къиле тухвана.

Утерянный диплом о начальном профессиональном образовании за номером 13639, выданный в 2009 году Профессиональным лицеем №3 на имя КАЗИЕВОЙ Аният Шамсутдиновны, считать недействительным.

2022-йис патал

Лезги газет

КХЪИХЪ!

ИНДЕКСАР:

йисанди - ПП200
6 вацранди - ПП171

почтайрин отделенийрай газетдин къимет:

йиса - 873 манатни 73 кепек
6 вацра - 479 манатни 04 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

йиса - 456 манат
6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет къевай "Дагпечатдин" киоскра ва Каспийскда, Кирпичное шоссе куьчедин 13-нумрадин дараматдин 2-мертебада, кхъиз жеда.

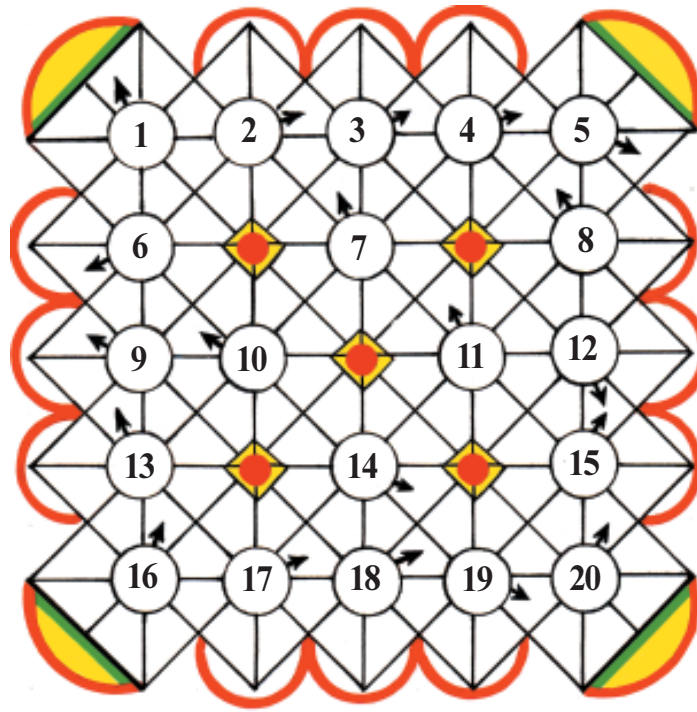
Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чпи хутахдайбур:
йиса - 325 манат
6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхъинин патал хъулар пайда хъайитла, экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Кроссворд

Туьклубрайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

1. Виликдай милициядин генерал (урус гаф). 2. Гзаф зегъерлу дарман. 3. Португалияда са шегъер. 4. Малар хуьзвайди. 5. Махачкъалада са поселок. 6. Улакъ фидайла, къарсун тлимилардай, адан чархаринни кузовдин арада жедай ракъун затлар. 7. "Словарь" гафунин синоним. 8. Тамухъан. 9. Папан буба. 10. Венгрияда са шегъер. 11. Са нин ва я куьн ятлани ихтиярар гъилевай кас. 12. Са кардикай къил къакъудзавай амалдар. 13. Майваяр битмишардайди. 14. Дагъустанда са шегъер. 15. "Прозаик" гафунин синоним. 16. Тажикстанда са шегъер. 17. Хаин амалар квайди. 18. Испанияда са шегъер. 19. Смоленский областда са шегъер. 20. Узбекистанда са вацл.

"ЛГ"-дин 46-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 1. Залзала. 4. Экзамен. 9. Ракъ. 10. Тфу. 11. Указ. 13. Хала. 15. Актау. 16. Авадан. 18. Нагъакъа. 20. Хив. 22. Арбе. 23. Пили. 25. Зул. 27. Палата. 30. Яралма. 32. Тарап. 34. Гуьне. 36. Ялта. 37. Дад. 38. Тям. 39. Фергана. 40. Иранвах.

ТИК ЦАРАРА: 1. Зулумат. 2. Зурз. 3. Лукъман. 5. Куткун. 6. Алух. 7. Набатат. 8. Март. 12. Акла. 14. Аса. 17. Агент. 19. Астлар. 20. Хуз. 21. Вил. 24. Эпиграф. 26. Саралух. 28. Лан. 29. Атадун. 30. Яплатур. 31. Луьл. 33. Ружа. 35. Едег. 36. Яман.

Ярагъ-Къазмайрин хуьруьн администрацияди ва вири жематди зурба ватанперес, агъсакъал, М.Ярагъидин фонд арадал гъайи ва адаз регъбервал гайи
Гъажибуба Шихмурадович РУСТАМОВ
кечмиш хъунихъ галаз алакъалу яз рагъметлудан хизандиз ва мукъва-къилийриз, дериндай хажалат члугуналди, башсагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшамаш жезвай Мердали Жалилован хизанди
Гъажибуба Шихмурадович РУСТАМОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз адан хизанриз, мукъва-къилийриз, вири ярагъвийриз башсагълугъвал гузва.